
MODEL WSPÓLNOTOWEGO ZARZĄDZANIA REWITALIZACJĄ

Rekomendacje dla instytucji użytkownika

Rekomendacje wypracowane w ramach projektu „Nasze Grajewo model wspólnotowego zarządzania rewitalizacją z wykorzystaniem doświadczeń Turynu”

Projekt "Nasze Grajewo model wspólnotowego zarządzania rewitalizacją z wykorzystaniem doświadczeń Turynu " jest realizowany przez Ośrodek Wspierania Organizacji Pozarządowych w Białymstoku w partnerstwie z Miastem Grajewo oraz Miastem Turyn

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, Działanie 4.3.

Spis treści

Wstęp	4
Opis modelu wspólnotowego zarządzania rewitalizacją	5
Opis funkcji koordynacyjnej urzędu	10
Opis przyjętych procedur w urzędzie w procesie rewitalizacji	24
Model angażowania mieszkańców i podmiotów ekonomii społecznej	30
Rekomendacje dotyczące zlecania usług społecznych wspierających rewitalizację	41
Rekomendacje do realizacji społecznej koncepcji zagospodarowania budynku	59

Wstęp

Rekomendacje zostały wypracowane na bazie stworzonego modelu wspólnotowego zarządzania rewitalizacją. Model został wdrożony w Grajewie w okresie od 1 stycznia 2021 do 31 stycznia 2022.

Prezentowany model to próba realizacji działań na rzecz rewitalizacji społecznej miasta z jednej strony inspirowany rozwiązaniami włoskimi, z drugiej zaś strony poparty diagnozą potrzeb i problemów oraz z wykorzystaniem lokalnych kontekstów historyczno – kulturowo – społecznych.

Nowe rozwiązanie składa się z następujących komponentów:

Zależało nam na wypracowaniu rozwiązań, które:

- wprowadzają nowe rozwiązania na terenie miasta w obszarze włączania mieszkańców i partnerów społecznych w proces rewitalizacji
- bazują na trwałej, systematycznej współpracy sektora publicznego i społecznego a także biznesu
- dążą do realizacji usług publicznych z uwzględnieniem uniwersalnego projektowania i specyficznych potrzeb odbiorców o utrudnionym dostępie w tym osób z niepełnosprawnościami
- uwzględniają lokalny potencjał oraz zasoby społeczne i kulturowe
- uwzględniają rozwiązania w sferze rewitalizacji stosowane w Turynie
- są możliwe do implementacji w innych miastach o wielkości do 30 000 mieszkańców.

Projekt w Grajewie wdrażany był przez okres 40 miesięcy od września 2018 do stycznia 2022.

Opis modelu wspólnotowego zarządzania rewitalizacją

W skutecznej rewitalizacji istotne jest zaangażowanie wszystkich interesariuszy w wypracowanie spójnej i kompleksowej wizji rozwoju, która nie będzie wykluczać żadnej grupy społecznej. Aby można było mówić o wspólnotowym zarządzaniu rewitalizacyjnym musimy doprowadzić do pełnego zaangażowania uczestników w proces jego realizacji. Takie działanie zwiększy poczucie odpowiedzialności za wspólne dobro i dbałość o nie. Rewitalizacja, stanowiąca zasadniczo zadanie publiczne, prowadzona ma być nie tylko przez podmioty publiczne, lecz przez interesariuszy tego procesu.

Wykres: *Kluczowi uczestnicy procesu na podstawie ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji*

<p>Kluczowi uczestnicy procesu na podstawie ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji</p>	<ul style="list-style-type: none">• mieszkańcy obszaru rewitalizacji oraz właściciele, użytkownicy wieczystości nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze, w tym spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe i towarzystwa budownictwa społecznego• pozostali mieszkańcy gminy, nie mieszkający na obszarze rewitalizacji• podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą;• podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne• jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne• organy władzy publicznej• podmioty inne niż organy władzy publicznej, realizujące na obszarze rewitalizacji uprawnienia Skarbu Państwa (np. spółki Skarbu Państwa realizujące inwestycje infrastrukturalne, Agencja Mienia Wojskowego).
---	---

Wykres: Kluczowi uczestnicy procesu na podstawie ustawy na podstawie modelu innowacyjnego rozwiązania w Mieście Grajewo

<p>Kluczowi uczestnicy procesu na podstawie modelu innowacyjnego rozwiązania w Mieście Grajewo</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Samorząd Miasta Grajewo • Pełnomocnik ds. rewitalizacji • Zespół ds. rewitalizacji: <ul style="list-style-type: none"> Referat inwestycji <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Gospodarki Komunalnej; ▪ Zakład Administracji Domami Mieszkalnymi; ▪ Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Referat Pozyskiwania Środków <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Organizacyjny; ▪ Grajewskie Centrum Kultury; ▪ Zakład Wodociągów i Kanalizacji Wydział Nieruchomości i Planowania Przestrzennego <ul style="list-style-type: none"> ▪ Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej; ▪ Towarzystwo Budownictwa Społecznego; ▪ Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych
	<ul style="list-style-type: none"> • Komitet Rewitalizacji <i>złożony z przedstawicieli Urzędu Miasta Grajewo, miejskich jednostek organizacyjnych, spółek miejskich wskazanych przez Burmistrza Miasta Grajewo, mieszkańców obszaru rewitalizacji wyznaczonego uchwałą Rady Miasta Grajewo, przedstawicieli podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na obszarze miasta, przedstawicieli podmiotów prowadzących na obszarze miasta działalność społeczną, w tym organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, przedstawicieli właścicieli/użytkowników wieczystych nieruchomości/podmiotów zarządzających nieruchomościami znajdującymi się na obszarze rewitalizacji, w tym wspólnot mieszkaniowych oraz innych mieszkańców miasta Grajewo chcących uczestniczyć w procesie rewitalizacji Grajewo. Komitet Rewitalizacji został powołany Zarządzeniem Nr 17/18 Burmistrza z dnia 18.12.2018 r.</i>
	<ul style="list-style-type: none"> • Szkoły, przedszkola • podmioty ekonomii społecznej • mieszkańcy
	<ul style="list-style-type: none"> • Grupa Inicjatywna <p>5 przedstawicieli Urzędu Miasta 1 przedstawicielka Ośrodka Pomocy Społecznej 1 przedstawicielka Szkoły Podstawowej 1 przedstawicielka Zakładu Administracji Domów Mieszkalnych 1 przedstawicielka Grajewskiego Centrum Kultury 5 przedstawicieli organizacji pozarządowych 1 przedstawicielka (1K) Centrum Integracji Społecznej</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • przedsiębiorcy

Bez wątpienia jednak zarządzanie procesem rewitalizacji powinno być istotną częścią zarządzania procesem rozwoju całego miasta i nie może być prowadzone w oderwaniu od niego. Przy wspólnotowym zarządzaniu rewitalizacją ważne jest, aby każdy z aktorów miał miejsce na scenie. W związku z powyższym zaleca się:

REKOMENDACJA:

- Do sprawnej realizacji programu rewitalizacji potrzebne jest wyjście poza “silosy” w strukturach zarządczych miast.
- Zbudowanie synergii pomiędzy lokalnych przedstawicieli jednostek miejskich, instytucji i organizacji związanych z planowaniem i wdrażaniem procesu rewitalizacji.

Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji przewiduje **obowiązek powołania** organu o funkcji opiniodawczo-doradczej - **Komitetu Rewitalizacji**. Komitet nie stanowi nowego organu gminy (tymi pozostają wyłącznie wójt i rada gminy), lecz podmiot, który nie dysponuje żadnymi uprawnieniami władczymi. Powołanie Komitetu Rewitalizacji jest obowiązkowe. Ustawa o rewitalizacji **nie nakazuje ustanawiania konkretnej struktury organizacyjnej lub powoływania nowych podmiotów**. Nie ustanawia także postulowanej często instytucji operatora rewitalizacji, nie zabrania jednak gminie ustanowić podmiotu koordynującego ten proces, np. w formie komórki organizacyjnej urzędu gminy bądź spółki komunalnej.

We wdrażaniu rewitalizacji w Polsce stosuje się różnorakie rozwiązania instytucjonalne, takie jak m.in.:

- Powołanie pełnomocnika ds. rewitalizacji (funkcję tę sprawują przedstawiciel Zarządu Gminy, Burmistrza lub pracownicy Urzędu),
- Biuro ds. rewitalizacji (biura takie mają zadania dotyczące tylko rewitalizacji, bądź zadania te połączone są z innymi zadaniami, np. dotyczącymi zabudowy, gospodarki lokalowej i in.), –
- Włączenie zadań związanych z rewitalizacją do komórki zajmującej się funduszami europejskimi,
- Włączenie zadań związanych z rewitalizacją do komórki zajmującej się gospodarką przestrzenną,
- Włączenie zadań związanych z rewitalizacją do komórki zajmującej się promocją;
- Powołanie Zespołu zadaniowego w Urzędzie,
- Powołanie Operatora Rewitalizacji (np. spółki celowej, stosowane w kilku dużych miastach).

Formuła zarządzania powinna odpowiadać skali przedsięwzięć, ich liczbie, potrzebom organizacyjnym oraz możliwościom finansowym i potencjałowi instytucjonalnemu gminy.

Aby wspólnie zarządzać rewitalizacją rekomenduje wyłonienie i ścisłą współpracę takich aktorów jak, na przykładzie Miasta Grajewo:

1. Grupy Inicjatywnej spośród przedstawicieli jednostek miasta i podmiotów ekonomii społecznej.

2. Pełnomocnika ds. rewitalizacji
3. Komitetu ds. Rewitalizacji
4. Zespołu ds. rewitalizacji do współtworzenia polityki lokalnej

Ad 1) Do udziału w projekcie oraz pracy nad modelem zaproszono szereg lokalnych przedstawicieli jednostek miejskich, instytucji i organizacji związanych z planowaniem i wdrażaniem procesu rewitalizacji w Grajewie, **którzy stworzyli Grupę Inicjatywną.**

Skład Grupy Inicjatywnej powołano Zarządzeniem Burmistrza Miasta.

W skład Grupy weszli przedstawiciele instytucji miejskich oraz przedstawiciele lokalnych organizacji pozarządowych:

- 5 przedstawicieli/cielek (3K, 2M) Urzędu Miasta
- 1 przedstawicielka (1K) Ośrodka Pomocy Społecznej
- 1 przedstawicielka (1K) Szkoły Podstawowej
- 1 przedstawicielka (1K) Zakładu Administracji Domów Mieszkalnych
- 1 przedstawicielka (1K) Centrum Kultury
- 5 przedstawicieli/cielek (2K, 4M) organizacji pozarządowych
- 1 przedstawicielka (1K) Centrum Integracji Społecznej

Nabór członków **wywodzących się z organizacji partnerów społecznych** był naborem otwartym, jednakże przy rekrutacji członków grupy brane były pod uwagę następujące kryteria:

- dotychczasowe zaangażowanie w rozwiązywanie problemów społecznych oraz
- realizacja zadań publicznych na terenie miasta Grajewa.

Przedstawiciele instytucji samorządowych wskazywał Burmistrz z uwzględnieniem następujących kryteriów:

- bezpośrednio zaangażowanie w tworzenie GPR - 2 pkt (np. udział w spotkaniach konsultacyjnych na podstawie list obecności, złożenie uwag do Programu Rewitalizacji)
- bezpośrednio zaangażowanie w zlecenie zadań publicznych - 2 pkt (np. udział w konsultacjach, realizacja zadania publicznego)
- praca z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym - 1 pkt (na podstawie sprawozdań organizacji)
- doświadczenie w prowadzeniu konsultacji społecznych - 1 pkt. (na podstawie sprawozdań organizacji).

Grupa Inicjatywna działa na podstawie przyjętego Regulaminu Pracy Grupy Inicjatywnej.

Ad 2) **Pełnomocnik ds. rewitalizacji** ma kluczową rolę z zarządzaniu procesem rewitalizacji. Kieruje pracami zespołu ds. rewitalizacji. Rolą Pełnomocnika (Koordynatora) jest nie tylko koordynacja realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych zapisanych w GPR, ale także tworzenie warunków dla działań i projektów podmiotów zewnętrznych lub projektów wspólnych oraz zachęcanie interesariuszy do ich podejmowania. Koordynator oprócz organizacji prac Zespołu odpowiada za zebranie i zredagowanie informacji składających się na plan działań GPR i jego aktualizację.

Ad 3) **Komitet rewitalizacji** stanowi forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami gminy w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji oraz pełni funkcję opiniodawczo-doradczą burmistrza.

Rola Komitetu rewitalizacji:

- funkcja opiniodawczo-doradcza burmistrza miasta;
- reprezentowanie interesariuszy obszaru rewitalizacji;
- wyrażanie opinii oraz inicjowanie rozwiązań dotyczących obszaru rewitalizacji;
- zapoznanie się z postępami prac w zakresie realizacji GPR;
- uczestnictwo w opiniowaniu oraz przygotowaniu projektów uchwał i zarządzeń związanych z obszarem rewitalizacji.

Komitet rewitalizacji złożony jest z przedstawicieli Urzędu Miasta Grajewo, miejskich jednostek organizacyjnych, spółek miejskich wskazanych przez Burmistrza Miasta Grajewo, mieszkańców obszaru rewitalizacji wyznaczonego uchwałą Rady Miasta Grajewo, przedstawicieli podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na obszarze miasta, przedstawicieli podmiotów prowadzących na obszarze miasta działalność społeczną, w tym organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, przedstawicieli właścicieli/użytkowników wieczystych nieruchomości/podmiotów zarządzających nieruchomościami znajdującymi się na obszarze rewitalizacji, w tym wspólnot mieszkaniowych oraz innych mieszkańców miasta Grajewo chcących uczestniczyć w procesie rewitalizacji Grajewo. Komitet Rewitalizacji został powołany Zarządzeniem Nr 17/18 Burmistrza Miasta Grajewo z dnia 18.12.2018 r.

Ad 4) **Zespół ds. rewitalizacji** do współtworzenia polityki lokalnej został powołany Zarządzeniem Burmistrza Miasta.

- W skład Zespołu wszedł
- Burmistrz Miasta,
- Dyrektor Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej,
- Dyrektor Zakładu Administracji Domów Mieszkalnych,
- Dyrektor Centrum Kultury,
- przedstawiciel Wydziału Nieruchomości i Planowania Przestrzennego,
- przedstawiciele Referatu Pozyskiwania Środków,
- przedstawiciel przedsiębiorców
- oraz przedstawiciel mieszkańców.

Dla zapewnienia „dobrego zarządzania” procesem rewitalizacji, a tym samym „czuwania” nad komplementarnością realizowanych działań – istotne będzie stworzenie lub dostosowanie istniejących struktur administracyjno-zarządczych do specyfiki i potrzeb realizacji programu rewitalizacji – także w kontekście właściwego funkcjonowania komitetu rewitalizacji (obsługę organizacyjną komitetu rewitalizacji zapewnia urząd obsługujący Burmistrz).

Opis funkcji koordynacyjnej urzędu

Zarządzanie rozwojem miasta

Gminny Program Rewitalizacji, zgodnie z art. 15 paragraf 1 ust. 8 ustawy o rewitalizacji, zawierać powinien m.in. opis struktury zarządzania realizacją gminnego programu rewitalizacji, wskazanie kosztów tego zarządzania wraz z ramowym harmonogramem realizacji programu.

Ustawa nie reguluje zasad ani form zarządzania realizacją GPR, pozostawiając swobodę w tym zakresie jednostkom samorządu terytorialnego (ściślej: gminom). Wynika to z oczywistego założenia, że odgórne regulowanie sposobu zarządzania rewitalizacją nie jest zasadne i że jego sposób i forma powinny zależeć od:

- skali planowanych w GPR przedsięwzięć rewitalizacyjnych,
- rodzaju działań rewitalizacyjnych przewidzianych w Programie,
- skali gminy i jej kultury organizacyjnej,
- dostępnych/planowanych środków na rewitalizację i zarządzanie nią.

Bez wątpienia jednak zarządzanie procesem rewitalizacji **powinno być istotną częścią zarządzania procesem rozwoju całego miasta i nie może być prowadzone w oderwaniu od niego**. Rewitalizacja to proces dotyczący obszaru rewitalizacji (czyli części obszaru gminy znajdującego się w kryzysie), ale oddziaływanie tego procesu powinno dotyczyć nie tylko trwałej, widocznej zmiany sytuacji na tym obszarze, ale także zwiększenie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej całego miasta (gminy).

REKOMENDACJA

- Przygotowanie dokumentów strategicznych, planistycznych czy programowych powinno uwzględniać realną sytuację, możliwości i sposób zarządzania rozwojem w mieście.
- Umieszczanie w nich nierealnych zapisów o zarządzaniu procesami rozwojowymi, oderwanych od rzeczywistego sposobu pracy czy struktury urzędu, nie spowoduje realnej zmiany.
- Zasadne i konieczne jest natomiast wypracowywanie każdorazowo struktury zarządzania danym programem czy strategią w ten sposób, aby:
 - po pierwsze – realnie następowało to zarządzanie przez cały okres obowiązywania dokumentu;
 - po drugie – aby przynosiło realne korzyści dla danego procesu;
 - po trzecie – aby jednoznacznie określone były zadania poszczególnych osób/jednostek i towarzyszyły temu odpowiednie procedury.
- Opracowane procedury należy wdrażać i ulepszać w razie konieczności.
- Nie mogą one stanowić tylko pustych zapisów w dokumentach, muszą być realizowane, tj. przenoszone na prace konkretnych ludzi w nich wskazanych.

Potrzeby w zakresie zarządzania rewitalizacją w mieście

Zarządzanie procesem rewitalizacji, wymaga ciągłego koordynowania działań w sferach:

- **społecznej** – podstawowej dla rozwiązywania problemów wykluczenia, ubóstwa, patologii społecznych, długotrwałego bezrobocia itd.;
- **przestrzennej** – dotyczącej stanu zagospodarowania obszaru rewitalizacji;
- **gospodarczej** – dotyczącej procesów i zjawisk w sferze gospodarczej na obszarze rewitalizacji i w jego otoczeniu;
- **środowiskowej**.

Brak skutecznego systemu zarządzania rewitalizacją oraz skutecznych sposobów ciągłej koordynacji prowadził w wielu miastach w Polsce do sytuacji, w której program rewitalizacji stawał się jedynie kolejną „podkładką” konieczną do ubiegania się o wsparcie finansowania projektów ze środków europejskich, nie zaś podstawą kompleksowych wysiłków rozwojowych. Sytuacja ta była dość powszechna w kraju, o czym świadczy szereg ewaluacji, ekspertyz, wniosków z seminariów i konferencji.

REKOMENDACJA

Aby rewitalizacja nie była tylko jednorazową akcją, a konsekwentną wieloletnią polityką rozwojową, system zarządzania rewitalizacją powinna bazować na:

- **ludziach** – tj. osobach o odpowiednich kwalifikacjach oraz umieszczonych w strukturze Urzędu w taki sposób, aby mieli realne możliwości zarządzania rewitalizacją,
- **procedurach włączenia partnerów społecznych i gospodarczych** w realizację GPR.
Jako podstawową zasadę działania należy przyjąć zasadę partnerstwa, czyli współpracę poszczególnych aktorów rozwoju (instytucji samorządowych, organizacji społecznych, przedstawicieli mieszkańców, przedsiębiorców) oraz zasadę partycypacji społecznej, czyli prowadzenie dialogu społecznego pomiędzy różnymi podmiotami na terenie gminy, w zakresie wdrażania programu rewitalizacji.
- **potencjale sieciowania się** miejscowości z innymi gminami w województwie, gminami w Polsce prowadzącymi działania rewitalizacyjne o podobnej skali i charakterze oraz miastami modelowymi i pilotażowymi, z którymi miejscowość miała możliwość współpracować w ramach konkursu Modelowa Rewitalizacja Miast,
- procedurach sterowania i koordynacji procesem rewitalizacji **umożliwiających osiągnięcie celu strategicznego oraz celów szczególnych GPR** – dla ich skuteczności może być potrzebne dostosowanie regulaminu organizacyjnego Urzędu,
- **sprawnym, nieprzeskalowanym** systemie monitorowania i oceny realizacji GPR;
 - po pierwsze – działającym,
 - po drugie – pozwalającym na posiadanie aktualnej wiedzy na temat postępów wdrażania programu i na możliwość wczesnego reagowania na problemy w tym wdrażaniu,
- **informowaniu o bieżących działaniach rewitalizacyjnych**, pokazujących zaangażowanie gminy w działania i inicjowanie współpracy oraz pokazywanie korzyści z działania. Budowa wzajemnego zaufania ma pomóc w poszukiwaniu partnerów zewnętrznych (biznesowych i instytucjonalnych) do realizacji celów GPR

W Grajewie obszar rewitalizacji objął centralną i najstarszą część miasta o powierzchni ok. 4%, zamieszkałą przez 17,85% mieszkańców miasta

Kroki podjęte w celu wdrożenia procesu rewitalizacji:

1. powołanie Zespołu ds. Rewitalizacji, a w jego ramach Zespołu zadaniowego odpowiedzialnego za monitorowanie GPR – zgodnie z zapisami GPR,
2. ciągłe podnoszenie wiedzy w zakresie rewitalizacji pracowników Urzędu Miasta Grajewo, w tym zwłaszcza Zespołu ds. Rewitalizacji i Komitetu Rewitalizacji,
3. upublicznianie wyników prowadzonego monitoringu realizacji GPR, w tym poprzez włączenie jego elementów do Raportu o stanie Miasta Grajewo,
4. zapewnienie spójnego i pełnego przekazu dotyczącego prowadzonych działań rewitalizacyjnych poprzez jeden dobrze przygotowany i prowadzony kanał informacyjny, którym ma szansę być strona <http://rewitalizacja.grajewo.pl>.
5. dodanie na głównej stronie miasta www.grajewo.pl odwołania do strony o rewitalizacji.

Pełnomocnik i Zespół ds. rewitalizacji w Urzędzie Miasta

Ustawa o rewitalizacji nie nakazuje ustanawiania konkretnej struktury organizacyjnej lub powoływania nowych podmiotów. Nie ustanawia także postulowanej często instytucji operatora rewitalizacji, nie zabrania jednak gminie ustanowić podmiotu koordynującego ten proces, np. w formie komórki organizacyjnej urzędu gminy bądź spółki komunalnej. We wdrażaniu rewitalizacji w Polsce stosuje się różnorakie rozwiązania instytucjonalne, takie jak m.in.:

- Powołanie pełnomocnika ds. rewitalizacji (funkcję tę sprawują przedstawiciel Zarządu Gminy, Burmistrz lub pracownicy Urzędu),
- Biuro ds. rewitalizacji (biura takie mają zadania dotyczące tylko rewitalizacji, bądź zadania te połączone są z innymi zadaniami, np. dotyczącymi zabudowy, gospodarki lokalowej i in.), –
- Włączenie zadań związanych z rewitalizacją do komórki zajmującej się funduszami europejskimi,
- Włączenie zadań związanych z rewitalizacją do komórki zajmującej się gospodarką przestrzenną,
- Włączenie zadań związanych z rewitalizacją do komórki zajmującej się promocją;
- Powołanie Zespołu zadaniowego w Urzędzie,
- Powołanie Operatora Rewitalizacji (np. spółki celowej, stosowane w kilku dużych miastach).

Formuła zarządzania powinna odpowiadać skali przedsięwzięć, ich liczbie, potrzebom organizacyjnym oraz możliwościom finansowym i potencjałowi instytucjonalnemu gminy.

REKOMENDACJA

Dla skutecznego zarządzania rewitalizacją, rekomenduje się wcielenie w życie zapisów GPR, tj.:

1. powołanie Zespołu ds. rewitalizacji (podległego Pełnomocnikowi) złożonego z przedstawicieli komórek odpowiedzialnych za strategię gminy, planowanie przestrzenne, sprawy społeczne, edukację, kulturę, gospodarkę mieszkaniową, rozwój gospodarczy i ochronę środowiska,
2. powołanie Pełnomocnika ds. rewitalizacji/Przewodniczącego Zespołu i powierzenie tej funkcji Zastępcy Burmistrza (ewentualnie powierzenie tej funkcji jednemu z pracowników Urzędu),
3. takie dostosowanie struktury Urzędu, aby Pełnomocnik ds. rewitalizacji/Przewodniczący Zespołu miał realne możliwości koordynowania działań ww. komórek na obszarze rewitalizacji,
4. unikanie sytuacji, w której rewitalizacja będzie dla Pełnomocnika ds. rewitalizacji/Przewodniczącego Zespołu jednym z szeregu równorzędnych zadań (rodzi to ryzyko, że inne „pilne” zadania nie pozwolą odpowiednio realizować tego „ważnego” ciągłego zadania jakim jest rewitalizacja),
5. przygotowanie Planu Działań GPR lub podjęcie świadomej decyzji o jego nieprzygotowaniu.
6. Prowadzenie strony www poświęconej rewitalizacji, zawierającej mapę inwestycji, informacje dotyczące Komitetu Rewitalizacji czy realizowanych projektów, konsultacji społecznych związanych z rewitalizacją oraz postępu wdrażania GPR.

Specjalne stanowisko urzędnicze – manager („łącznik”) rewitalizacji, miejsca aktywności lokalnej

Doświadczenia realizacji działań rewitalizacyjnych w Polsce wskazują, że oprócz konsekwencji władz miasta, do sukcesu rewitalizacji przyczynia się ciągły kontakt z mieszkańcami obszaru rewitalizacji i innymi interesariuszami. Kontakt ten następuje w różnych formach, jednak bardzo ważne jest, aby był to w miarę możliwości częsty kontakt osobisty. Dlatego też sprawdzają się rozwiązania, gdy na obszarze rewitalizacji działa (często przebywa i rozmawia mieszkańcami, organizuje konsultacje, spotkania, spacer, wydarzenia) delegowany do tego urzędnik miejski – swego rodzaju manager rewitalizacji „in situ”. Są miasta, gdzie taki urzędnik nazywany jest „szeryfem” rewitalizacji czy dzielnicy, bo to on nieraz pomaga rozstrzygać wiele drobnych i większych kwestii, a zarazem jest „delegatem” burmistrza na obszarze rewitalizacji.

Jak pokazuje praktyka rewitalizacji w polskich miastach, podobną rolę mogą pełnić nie tylko ludzie, ale także miejsca – miejsca aktywności lokalnej, kawiarenki obywatelskie, punkty sąsiedzkie. Są to przestrzenie służące badaniu potrzeb i oczekiwań mieszkańców, stanowiące centrum animacyjne obszaru, przestrzenie dla działań organizacji pozarządowych, ale także lokalnego biznesu. Zazwyczaj miejsca takie mają swoją siedzibę w budynku, ale można je tworzyć także pod chmurką.

REKOMENDACJA

1. Warto działania samorządu w miejscach aktywności lokalnej.
2. Skuteczne jest utworzenie nowej funkcji w urzędzie miasta dedykowanej do roboczej koordynacji części działań „miedzysektorowych” realizowanych na obszarze rewitalizacji, np.: społecznych z mieszkaniowymi, kulturalnymi i edukacyjnymi z młodzieżą, współpracy z przedsiębiorcami.

Koordinator powinien:

- mieć dobrą orientacją we wszystkich działaniach gminy,
- być nastawiony na rozwiązywanie problemów,
- posiadać wysokie kompetencje komunikacyjne,
- być pomysłowy i elastyczny,
- mieć dobrą orientacją w życiu społecznym i gospodarczym miasta,
- znać zasady rewitalizacji i umieć szukać wiedzy o dobrych praktykach rewitalizacyjnych.

Ważna jest praca nie tylko w godzinach „urzędowych”, ale ze względu na charakter działań rewitalizacyjnych i społecznych, również w godzinach popołudniowych, w weekendy, święta itd., kiedy najlepiej organizować różne wydarzenia dla mieszkańców.

Współpraca z interesariuszami rewitalizacji – partnerami społecznymi i gospodarczymi

Ustawa o rewitalizacji wprowadza generalną zasadę, że partycypacja obejmuje cały proces rewitalizacji. Zatem włączenie szerokiego grona interesariuszy jest potrzebne nie tylko na etapie programowania rewitalizacji, ale zwłaszcza na etapie wdrażania. To właśnie ich zaangażowanie, wiedza, aktywność i energia pozwalają nadać rewitalizacji jej głęboki sens – przekształcenie danego obszaru w partnerstwie z tymi, którzy na nim żyją i działają.

Model innowacyjnego rozwiązania przyjęty do wdrożenia uchwałą Rady Miasta Grajewo z 28.12.2020.

Jednym z głównych założeń projektu było wypracowanie i wdrożenie modelu wspólnotowego zarządzania rewitalizacją w mieście Grajewo z dużym udziałem partnerów społecznych.

Model będzie realizował cele Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Grajewo na lata 2017 - 2027.

Wypracowano rozwiązania, które:

- wprowadzą nowe rozwiązania na terenie miasta Grajewo w obszarze włączania mieszkańców i partnerów społecznych w proces rewitalizacji
- będą bazowały na trwałej, systematycznej współpracy sektora publicznego i społecznego
- będą dążyły do realizacji usług publicznych z uwzględnieniem uniwersalnego projektowania i specyficznych potrzeb odbiorców o utrudnionym dostępie w tym osób z niepełnosprawnościami
- uwzględnią lokalny potencjał oraz zasoby społeczne i kulturowe
- uwzględnią rozwiązania w sferze rewitalizacji stosowane w Turynie
- będą możliwe do implementacji w innych miastach o wielkości do 30 000 mieszkańców.

Plan Angażowania Mieszkańców

Zgodnie z zapisami grajewskiego GPR przyjętego Zarządzeniem Burmistrza „skuteczny i efektywny proces rewitalizacji musi opierać się na rzeczywistej partycypacji wszystkich zainteresowanych interesariuszy, w tym zwłaszcza lokalnej społeczności”. W programie w rozdziale 9 opisano mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców oraz innych podmiotów i grup aktywnych w proces rewitalizacji, z wyszczególnieniem uspołecznienia na etapie przygotowania programu rewitalizacji oraz na etapie jego realizacji.

Działania rozpoczęto od identyfikacji interesariuszy procesu rewitalizacji, którzy stali się głównym odbiorcą działań partycypacyjnych realizowanych w jego obrębie. Wsparciem na tym etapie był niewątpliwie udział Miasta Grajewa w konkursie Modelowa Rewitalizacja Miast i pozyskane środki na realizację projektu „Rewitalizacja centrum Grajewa”. W ramach tego projektu opracowano i zrealizowano Program aktywizacji społecznej, zawierający koncepcję działań animacyjnych i edukacyjnych prowadzonych w terenie oraz koncepcję funkcjonowania Centrum „Nowa Droga””. Od 2018 r. formy współpracy Miasta Grajewa z mieszkańcami poszerzyły się o inicjatywę lokalną – dotychczas przeprowadzono trzy nabory wniosków i zrealizowano 3 inicjatywy lokalne.

GPR zakłada, że potencjał wynikający z zaangażowania zdefiniowanych grup społecznych w procesie programowania rewitalizacji w Grajewie zostanie wykorzystany również na etapie wdrażania Programu Rewitalizacji Miasta Grajewa na lata 2017-2027.

Szansą jest powstały właśnie „**Plan angażowania mieszkańców i partnerów społecznych**” w ramach projektu „Nasze Grajewa model wspólnotowego zarządzania rewitalizacją z wykorzystaniem doświadczeń Turynu”. Ma on za zadanie wesprzeć realizację GPR i realizację jego misji – Ożywić Centrum Grajewa.

Plan zawiera opisy wydarzeń realizowanych w mieście, a jego w jego tworzeniu wzięli udział mieszkańcy i partnerzy społeczni. Plan ma być jednym ze stałych elementów współzarządzania procesem rewitalizacji.

Najistotniejszą cechą Planu jest szczegółowe zestawienie różnych zasobów istniejących społeczności lokalnej oraz tego, co może zostać wykorzystane do jej rozwoju.

Są to:

- zasoby ludzkie;
- zasoby instytucjonalne
- lokalne instytucje i organizacje działające zarówno w sferze publicznej, jak i prywatnej (biznesowej i pozarządowej);
- zasoby materialne/fizyczne

miejsca przeznaczone dla mieszkańców i miejsca nadające się do wykorzystania.

Tak nakreślony Plan jest dobrym uzupełnieniem Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Grajewa na lata 2017-2027.

Ważny jest proces zbierania informacji i współpraca ze wszystkimi zainteresowanymi instytucjami/organizacjami.

REKOMENDACJA

1. Konieczne jest zaangażowanie partnerów społecznych i gospodarczych działających na obszarze rewitalizacji, a także innych, działających na rzecz obszaru rewitalizacji nie tylko na etapie przygotowania, ale przede wszystkim wdrażania programu rewitalizacji.
2. Bardzo istotne jest ciągłe identyfikowanie lokalnych liderów i autorytetów – może to pomóc w animacji działań oraz w dotarciu z informacją do tych mieszkańców, którzy z różnych powodów nie uczestniczą w życiu społecznym.
3. Konieczne jest monitorowanie i ocena efektów prowadzonych działań partycypacyjnych i angażujących mieszkańców, przede wszystkim GPR, Programu aktywizacji społecznej, Planu angażowania mieszkańców i partnerów społecznych.
4. Do uspołnienienia przekazu o podejmowanych działaniach służących rewitalizacji rekomenduje się skanalizowanie przekazu poprzez funkcjonującą stronę internetową poświęconą rewitalizacji.

Komitet Rewitalizacji

Ustawa nakłada obowiązek powołania organu o funkcji opiniodawczo-doradczej – Komitetu Rewitalizacji. Komitet nie stanowi nowego organu gminy (tymi pozostają wyłącznie wójt i rada gminy), lecz podmiot, który nie dysponuje żadnymi uprawnieniami zarządczymi. Zadaniem Komitetu jest dostarczanie w procesie rewitalizacji opinii i stanowisk, które mają pomóc gminie w planowaniu jego przebiegu.

Zasady wyznaczania składu oraz zasady działania komitetu rewitalizacji ustala się uwzględniając jego funkcję oraz zapewniając reprezentatywność jak największej liczby interesariuszy. Zasady te określa, w drodze uchwały, rada gminy przed uchwaleniem programu rewitalizacji albo w terminie nie dłuższym niż 3 miesiące od dnia jego uchwalenia. Podjęcie uchwały powinno być poprzedzone konsultacjami społecznymi.

Ustawa o rewitalizacji wskazuje, że Komitet Rewitalizacji stanowi forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami gminy w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji oraz pełni funkcję opiniodawczo-doradczą Burmistrza/Prezydenta. Istotne jest, aby Komitet Rewitalizacji wykazał się aktywnością i żeby jego opinie były brane pod uwagę, dzięki czemu przedstawiciele Komitetu mają szanse poczuć się ważnym filarem zarządzania Programem.

Szczegółowe zasady wyznaczania składu oraz działania Komitetu Rewitalizacji w Grajewie zostały określone w stosownej uchwale Rady Miasta, która została poprzedzona konsultacjami społecznymi (22.05.2018 r. spotkanie w Sali konferencyjnej Urzędu Miasta Grajewa). W dniu 27.06.2018 r. została podjęta uchwała nr LII/397/18 Rady Miasta Grajewa w sprawie określenia zasad wyznaczania składu oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji. Następnie w dniu 23.07.2018 r. Burmistrz Miasta Grajewa ogłosił nabór na członków Komitetu Rewitalizacji, który trwał do 13.08.2018 r. Finalnie skład Komitetu został określony w Zarządzeniu nr 17/18 Burmistrza Grajewa z dnia 18 grudnia 2018 r. w sprawie powołania Komitetu Rewitalizacji.

Komitet został powołany w składzie 5-osobowym, z czego: przedstawiciele organów władzy publicznej (radni) – 2 osoby, przedstawiciele jest i ich jednostek organizacyjnych (UM) – 2 osoby, przedstawiciele podmiotów prowadzących działalność społeczną (NGO) – 1 osoba.

Art. 7 ustawy o rewitalizacji wskazuje, że zasady wyznaczania składu oraz zasady działania Komitetu Rewitalizacji rada gminy przyjmuje przed uchwaleniem gminnego programu rewitalizacji albo w terminie nie dłuższym niż 3 miesiące, licząc od dnia jego uchwalenia, a podjęcie uchwały jest poprzedzone konsultacjami społecznymi. Natomiast członków Komitetu powołuje się niezwłocznie po podjęciu uchwały. **Biorąc pod uwagę ww. daty w Grajewie proces ten znacząco się wydłużył (co nie powoduje jednak żadnych konsekwencji prawnych), a jego finałem jest powołanie 5 na planowanych 16 członków Komitetu.**

Nie udało się także zachować zakładanej struktury Komitetu, dominują w nim przedstawiciele instytucji publicznych. Nie spełniono tym samym założeń wskazanych w GPR wskazujących, że „przedstawiciele instytucji publicznych stanowić będą nie więcej niż 50% składu komitetu rewitalizacji.”

REKOMENDACJA

Biorąc pod uwagę dostępne informacje o działaniu Komitetu Rewitalizacji w celu zwiększenia skuteczności jego działania i podkreślenia jego roli, rekomenduje się:

1. Zaakcentowanie podejścia władz miasta do Komitetu nie tylko jako do wymaganego ustawą ciała opiniodawczo-doradczego, ale do traktowania go jako żywego i konstruktywnego forum aktywnie uczestniczącego we wdrażaniu GPR i nieograniczającego aktywności do obowiązków stricte wynikających z ustawy, m.in. poprzez aktywne włączanie członków Komitetu w prowadzone działania, czego dobrym przykładem jest udział w warsztacie dotyczącym koordynacyjnej funkcji Urzędu Miasta w procesie rewitalizacji.
2. Zapewnienie reprezentatywności kluczowych grup interesariuszy: **mieszkańcy, organizacje społeczne, przedstawiciele przedsiębiorców, przedstawiciele wrażliwych grup wiekowych mieszkańców (seniorzy, młodzież)** – tym samym przeprowadzenie naboru dodatkowego w celu uzupełnienia składu Komitetu.
3. Komitet stanowić powinien kanał komunikacji i pole współpracy między organami gminy a pozostałymi interesariuszami rewitalizacji. Należy zadbać o widoczność działań Komitetu, tj. utworzenie na stronie miasta poświęconej rewitalizacji dedykowanej zakładki poświęconej działalności Komitetu Rewitalizacji (obejmujące takie informacje jak: uchwała i zarządzenie, nabory, skład, kontakt, opinie Komitetu, protokoły ze spotkań).
4. Zapewnienie możliwości podnoszenia kompetencji członków Komitetu oraz wymiany wiedzy i dobrych praktyk.

Relacje między systemem zarządzania rozwojem całego miasta a zarządzaniem rewitalizacją

Zarządzane rewitalizacją, zwłaszcza w jej „ambitnym” wydaniu – tj. na podstawie Gminnego Programu Rewitalizacji może i powinno wzmocnić doświadczenie urzędników i wnieść praktyczne rozwiązania w zakresie koordynacji zarządzania rozwojem lokalnym. Te doświadczenia z działań w części miasta (obszar rewitalizacji) mogą być pomocne przy optymalizacji praktyki i procedur koordynacji działań rozwojowych w całej gminie.

REKOMENDACJA

Ze względu na znaczenie rewitalizacji dla rozwoju Miasta oraz złożoność jej wdrażania, rekomenduje się:

- wykorzystanie potencjału zebranego w trakcie wdrażaniu GPR do przygotowywania kolejnych dokumentów o charakterze strategicznym, planistycznym w mieście, także po to, aby zachować spójność działań i nadać priorytet procesowi rewitalizacji (np. w ramach powstającego Planu Rozwoju Lokalnego),
- uczynienie Pełnomocnikiem ds. rewitalizacji osoby odpowiedzialnej za całość strategicznego zarządzania miejscowością,
- rozważenie umieszczenia Zespołu ds. rewitalizacji w komórce odpowiedzialnej za strategię i rozwój,
- uwzględnienie istniejącej struktury zarządzania rewitalizacją oraz rekomendacji zawartych w niniejszym opracowaniu podczas budowania planów wzmacniania kompetencji zarządczych miasta, dialogu społecznego oraz współpracy z przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego i pozostałymi partnerami,
- zwiększanie potencjału analitycznego Urzędu Miejskiego, tak aby możliwe było realne i skuteczne monitorowanie procesów rozwojowych w gminie, ocena realizacji działań i programów, zarówno cyklicznie, jak i ad-hoc.

Koordynacyjna funkcja urzędu – rekomendacje zgodne z zasadami rewitalizacji

<i>Zasada</i>	<i>Samorząd jako koordynator</i>	<i>Kto odpowiada</i>
Kompleksowość	Samorząd zapewnia wzajemne powiązanie oraz synergię projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych, tak aby zapewnić realizację kompleksowego wsparcia obszaru rewitalizowanego a nie pojedynczych inwestycji. Samorząd zapewnia realizację projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych planując inwestycje z wykorzystaniem różnorodnych funduszy strukturalnych (EFS, EFRR), środków własnych oraz w ramach PPP	Burmistrz/prezydent/wójt Zespół ds. rewitalizacji
Koncentracja	Samorząd odpowiada za zidentyfikowanie wspólnie z mieszkańcami potrzeb i ich hierarchizację a także zapewnienie możliwości zgłoszenia poszczególnych potrzeb i pomysłów do PR a następnie koncentrację interwencji na terenach o istotnym znaczeniu dla rozwoju gminy, dotkniętych szczególną intensyfikacją problemów oraz negatywnych zjawisk kryzysowych.	Burmistrz/prezydent/wójt Zespół ds. rewitalizacji

Komplementarność przestrzenna	<p>Samorząd zapewnia wzajemne powiązania pomiędzy projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi, realizowanymi zarówno na obszarze rewitalizacji, jak i znajdującymi się poza nim, ale oddziałującymi na obszar rewitalizacji. Samorząd dba aby działania rewitalizacyjne nie skutkowały przenoszeniem problemów z obszarów rewitalizacji na inne obszary, nie wzmacniały niepożądanych efektów społecznych takich jak segregacja społeczna i wykluczenie. Rolą samorządu jest ciągła analiza następstw decyzji przestrzennych w skali całej gminy.</p>	Burmistrz/prezydent/wójt Zespół ds. rewitalizacji
Komplementarność problemowa	<p>Rolą samorządu jest dbałość o realizację projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które będą się wzajemnie dopełniały tematycznie, sprawiając, że PR będzie oddziaływał na obszar rewitalizacji we wszystkich niezbędnych aspektach (społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcjonalnym, technicznym, środowiskowym).</p> <p>Samorząd powinien przeciwdziałać fragmentacji działań, koncentrując uwagę na całościowym spojrzeniu na przyczyny kryzysu danego obszaru. Rolą samorządu jest powiązanie działań rewitalizacyjnych ze strategicznymi decyzjami gminy na innych polach, co skutkuje lepszą koordynacją tematyczną i organizacyjną działań administracji, np. wspieranie przedsiębiorczości.</p>	Burmistrz/prezydent/wójt Zespół ds. rewitalizacji
Komplementarność proceduralno – instytucjonalna	<p>Rolą samorządu jest zaprojektowanie systemu zarządzania programem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> - powołanie zespołu ds. rewitalizacji - ustalenie zakresów i odpowiedzialności poszczególnych instytucji, referatów, zakładów wchodzących w skład zespołu ds. rewitalizacji - ustalenie sposobu monitoringu procesu wdrażania rewitalizacji oraz realizacja monitoringu zgodnie z przyjętymi zasadami i narzędziami <ul style="list-style-type: none"> • ustalenie sposobu ewaluacji programu i realizacja procesu rewitalizacji • koordynowanie działań komunikacyjnych dotyczących wszystkich interesariuszy PR • prowadzenie działań informacyjno – promocyjnych dotyczących wdrażania procesu rewitalizacji 	Burmistrz/prezydent/wójt Zespół ds. rewitalizacji – w tym poszczególne instytucje i jednostki wchodzące w skład zespołu ds. rewitalizacji

Komplementarność międzyokresowa	Rola samorządu jest uzupełnianie przedsięwzięć już zrealizowanych w ramach polityki spójności (np. o charakterze infrastrukturalnym) projektami komplementarnymi (np. o charakterze społecznym), realizowanymi w ramach polityki spójności w aktualnym i przyszłym okresie programowania.	Burmistrz/prezydent/wójt Zespół ds. rewitalizacji
Komplementarność źródeł finansowania	Zadaniem samorządu jest umiejętne uzupełnianie i łączenie wsparcia ze środków EFRR, EFS i FS z wykluczeniem ryzyka podwójnego dofinansowania. Rola samorządu jest łączenie prywatnych i publicznych źródeł finansowania Rola władz miejskich powinno być nie tylko pozyskiwanie środków zewnętrznych (np. z funduszy europejskich, środków funduszy ochrony środowiska itd.), ale także angażowanie w proces kapitału prywatnego (przedsiębiorstw, mieszkańców, wspólnot mieszkaniowych, banków), jak i wykorzystanie formuły PPP.	Burmistrz/prezydent/wójt Zespół ds. rewitalizacji
Partnerstwo i partycypacja	Rola samorządu jest zapewnienie wdrażania (realizacji) programu opierając się na współpracy ze wszystkimi grupami interesariuszy, w tym szczególnie ze społecznością obszaru rewitalizacji, innymi ich użytkownikami, przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi. Rola samorządu jest wykorzystywanie dojrzałych form i zaawansowanych narzędzi partycypacji, a więc nieograniczające się jedynie do informacji (np. w formie spotkań, dyskusji i warsztatów) czy konsultacji, ale dążące do zaawansowanych metod partycypacji, takich jak współdecydowanie, aktywne uczestnictwo w projektach.	Burmistrz/prezydent/wójt Zespół ds. rewitalizacji – w tym poszczególne instytucje i jednostki wchodzące w skład zespołu ds. rewitalizacji Pełnomocnik ds. rewitalizacji

Opis przyjętych procedur w urzędzie w procesie rewitalizacji

Proces tworzenia oraz realizacji programu rewitalizacji można podzielić na kilka istotnych etapów:

- Przygotowanie do sporządzania programu rewitalizacji.
- Sporządzenie projektu programu rewitalizacji.
- Konsultacje społecznego programu rewitalizacji.
- Opiniowanie projektu programu rewitalizacji.
- Wprowadzenie zmian wynikających z przeprowadzonych konsultacji społecznych i uzyskanych opinii oraz uchwalenie programu rewitalizacji.
- Realizacja programu rewitalizacji.

PROCEDURA UCHWALANIA GPR¹:

GPR stanowi uchwałę rady gminy, nie stanowi aktu prawa miejscowego.

Zasadnicze elementy procedury prowadzącej do przyjęcia **uchwały** rady gminy określone są w *ustawie o samorządzie gminnym*. Zgodnie z zawartymi tam regulacjami, do właściwości rady gminy należą wszystkie sprawy pozostające w zakresie działania gminy, o ile ustawy nie stanowią inaczej. Rada gminy zajmuje stanowisko w formie **uchwał**, które zapadają zwykłą większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowego składu rady, w głosowaniu jawnym. Rada gminy obraduje na sesjach, zaś w bieżących pracach wspomagają ją jej organy wewnętrzne – komisje. Szczegóły organizacji prac rady określa statut gminy.

Ustawa uzupełnia te ogólne regulacje o szczegółowe unormowania dotyczące sposobu uchwalania gminnego programu rewitalizacji, w celu uwzględnienia specyfiki tego dokumentu. W ramach procedury opracowywania projektu GPR przeprowadza się również, w przypadkach tego wymagających, **strategiczną ocenę oddziaływania na środowisko**.

Procedurę uchwalania GPR rozpoczyna podjęcie przez radę gminy **uchwały o przystąpieniu do jego sporządzania**. Uchwała ta podjęta może być z własnej inicjatywy rady gminy bądź na wniosek wójta. Jej podjęcie możliwe jest jedynie po wejściu w życie uchwały w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Uchwała ta wiąże wójta, który ma obowiązek dokonania po jej podjęciu kolejnych kroków w procedurze uchwalania GPR.

Drugim etapem procedury uchwalania GPR jest dokonanie przez wójta **ogłoszenia** informującego podjęciu przez radę gminy uchwały inicjującej proces. Wójt dokonuje ogłoszenia obligatoryjnie na cztery sposoby (na stronie podmiotowej gminy w Biuletynie Informacji Publicznej, w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości, w prasie lokalnej oraz przez obwieszczenie). Ogłoszenie powinno nastąpić niezwłocznie po wydaniu uchwały.

Następnie wójt **sporządza projekt GPR** i poddaje go szeroko rozumianemu opiniowaniu, w ramach którego najpierw przeprowadza **konsultacje społeczne** (na zasadach określonych w

¹ USTAWA O REWITALIZACJI Praktyczny komentarz Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa Departament Polityki Przestrzennej Warszawa 2016

rozdziale 2 ustawy), potem zaś przedstawia ten sam projekt do zaopiniowania przez organy administracji publicznej i innym podmiotom. Użycie w przepisie wyraz „kolejno” oznacza, że przystąpienie do kolejnego etapu procedury nie jest możliwe w przypadku niezakończenia etapu poprzedniego. Należy w związku z tym pamiętać, że zakończeniem etapu konsultacji społecznych jest, zgodnie z art. 6 ustawy, publikacja dokumentu podsumowującego ich przebieg. W ramach zakończenia konsultacji społecznych nie publikuje się natomiast poprawionej wersji projektu GPR, to bowiem następuje dopiero po fazie opiniowania przez organy administracji publicznej.

Kolejnym etapem procedury jest uzyskanie **opinii** organów administracji publicznej i innych podmiotów. Rozwiązania dotyczące opiniowania projektu GPR oparto na podobnych rozwiązaniach obowiązujących na gruncie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w odniesieniu do studium, aktualne pozostają zatem uwagi czynione przez orzecznictwo i komentatorów odnośnie charakteru czynności opiniowania na gruncie tej ustawy. Należy zatem podkreślić, że opinia nie ma charakteru wiążącego, jednak obowiązkowe jest wystąpienie o jej uzyskanie. Ustawa wprowadziła termin na przedstawienie opinii, wynoszący od 14 do 30 dni, licząc od dnia doręczenia projektu gminnego programu rewitalizacji. Termin, w zakresie widełek ustawowych, określa wójt. Nieprzedstawienie opinii w wyznaczonym terminie uważa się za równoznaczne z pozytywnym zaopiniowaniem projektu gminnego programu rewitalizacji. Za pozytywną opinię uznane zostanie zatem zarówno przedstawienie opinii (jakiegokolwiek) po terminie, jak i powstrzymanie się od kierowania opinii. Ustawa dzieli opinie na obowiązkowe do uzyskania w każdym przypadku oraz obowiązkowe w sytuacji, gdy jest to uzasadnione występowaniem na obszarze rewitalizacji danego zjawiska.

Do opinii uzyskiwanych w każdym przypadku należą opinie wyrażane przez:

1. zarząd właściwego powiatu – w zakresie zgodności ze strategią rozwoju powiatu,
2. zarząd właściwego województwa – w zakresie zgodności z planem zagospodarowania przestrzennego województwa i strategią rozwoju województwa,
3. właściwego wojewodę – w zakresie zgodności z zadaniami rządowymi służącymi realizacji celu publicznego określonego w art. 6 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami,
4. właściwe organy wojskowe, ochrony granic oraz bezpieczeństwa państwa – w zakresie wymagań bezpieczeństwa i obronności,
5. właściwego komendanta powiatowego (miejskiego) Państwowej Straży Pożarnej – w zakresie ochrony przeciwpożarowej,
6. właściwego państwowego wojewódzkiego inspektora sanitarnego,
7. właściwą gminną komisję urbanistyczno-architektoniczną,
8. operatorów sieci uzbrojenia terenu, w tym zarządców dróg oraz linii i terenów kolejowych,
9. Komitet Rewitalizacji, jeżeli został powołany (nie ma bowiem obowiązku jego powołania na etapie uchwalania GPR).

Do drugiej grupy opinii, o które wójt zwraca się wyłącznie w przypadku występowania na obszarze rewitalizacji danego zjawiska (gdy jest to uzasadnione specyfiką obszaru rewitalizacji), należą opinie wyrażane przez:

1. właściwego regionalnego dyrektora ochrony środowiska – w zakresie form ochrony przyrody,

2. właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków – w zakresie form ochrony zabytków,
3. właściwego dyrektora urzędu morskiego – w zakresie zagospodarowania pasa technicznego, pasa ochronnego oraz morskich portów i przystani,
4. właściwy organ nadzoru górniczego – w zakresie zagospodarowania terenów górniczych,
5. właściwy organ administracji geologicznej – w zakresie zagospodarowania terenów osuwisk,
6. właściwego dyrektora regionalnego zarządu gospodarki wodnej – w zakresie zagospodarowania obszarów szczególnego zagrożenia powodzią,
7. ministra właściwego do spraw zdrowia – w zakresie zagospodarowania obszarów ochrony uzdrowiskowej,
8. Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe – w zakresie nieruchomości Skarbu Państwa będących w trwałym zarządzie tego Gospodarstwa.

Ostatnim etapem procedury, za który odpowiada wójt, jest wprowadzenie do projektu GPR zmian wynikających zarówno z konsultacji społecznych jak i opiniowania oraz przedstawienie dokumentu radzie gminy celem uchwalenia. Należy przypomnieć, że wójt nie jest związany zarówno wynikami konsultacji społecznych jak i treścią opinii, zaś rada gminy nie ma obowiązku uchwalenia GPR na podstawie przedstawionego projektu.

KONSULTACJE SPOŁECZNE

Zgodnie z *art. 5a ustawy o samorządzie gminnym*, uchwała rady gminy może określić zasady przeprowadzania konsultacji z mieszkańcami, których przedmiotem jest sfera działalności gminy lub inne ważne sprawy lokalne. Szereg gmin przyjął w oparciu o ten przepis uchwały i prowadzi skuteczne konsultacje dotyczące proponowanych do podjęcia działań. **Należy jednak podkreślić, że przepisy dotyczące konsultacji społecznych, zawarte w ustawie, stanowią regulacje szczegółowe wobec ogólnych przepisów dot. konsultacji z mieszkańcami.** Zatem posiadanie przez gminę regulaminu konsultacji wydanego na podstawie *art. 5a ustawy o samorządzie gminnym*, **nie zwalnia z obowiązku stosowania zasad przeprowadzania konsultacji określonych w ustawie, zaś regulaminy powinny w tym zakresie być dostosowane do brzmienia ustawy, w celu uniknięcia niejasności.**

- nie później niż w terminie 7 dni przed dniem przeprowadzenia konsultacji należy powiadomić o ich rozpoczęciu oraz formach w jakich mają być prowadzone.
- Zawiadomienie powinno zostać wykonane w sposób, który zapewni udział w nich możliwie szerokiego grona interesariuszy.
- Zawiadomienia można dokonać na różne sposoby, kierując się wspomnianą wcześniej zasadą partycypacji społecznej, jako warunku korzystania z całej ustawy
- Zawiadomienie - powinno ono zostać dokonano co najmniej w formie obwieszczenia, a także ogłoszenia w sposób zwyczajowo przyjęty w danej gminie oraz ogłoszenia na stronie podmiotowej gminy w Biuletynie Informacji Publicznej.

Ogólną wytyczną przeprowadzania konsultacji społecznych, wynikającą z partycypacyjnego charakteru rewitalizacji, jest **nakaz** prowadzenia ich w sposób ułatwiający zrozumienie prezentowanych treści i odniesienie się do nich. W przypadku, gdy jest to uzasadnione specyfiką konsultowanych treści, konsultacje społeczne powinny być prowadzone z użyciem

wizualizacji oraz sporządzonych w języku niespecjalistycznym skrótów i zestawień informacji zawartych w dokumentach poddawanych konsultacjom. Dotyczy to w szczególności propozycji zmian w zakresie planowania przestrzennego, których zwyczajowe formy prezentacji (np. zmiany naniesione na mapę zasadniczą) mogą nie wystarczać do zapewnienia zrozumienia istoty proponowanych regulacji przez mieszkańców.

Formy prowadzenia konsultacji:

- Jako podstawową formę prowadzenia konsultacji społecznych, konieczną do przeprowadzenia w każdym przypadku, wskazano zbieranie uwag w postaci papierowej lub elektronicznej, w tym za pomocą środków komunikacji elektronicznej, w szczególności poczty elektronicznej lub formularzy zamieszczonych na stronie podmiotowej gminy w Biuletynie Informacji Publicznej.
- Uzupełniającymi formami, z których należy skorzystać obowiązkowo z co najmniej dwóch, są:
 - spotkania, debaty, warsztaty, spacer studyjny, ankiety, wywiady, wykorzystanie grup przedstawicielskich lub zbieranie uwag ustnych.

Należy pamiętać:

- w art. 6 ust. 5 ustawy zobowiązano do wyznaczenia terminu na składanie uwag (podstawowa forma konsultacji) nie krótszego niż 30 dni, licząc od dnia powiadomienia o konsultacjach.
- po wyznaczeniu obszaru rewitalizacji konsultacje społeczne (w formach spotkań, debat, warsztatów, spacerów studyjnych, ankiet, wywiadów, wykorzystania grup przedstawicielskich lub zbierania uwag ustnych) prowadzi się na tym obszarze lub, jeżeli nie jest to możliwe, w jego najbliższym sąsiedztwie. Jedynie zbieranie uwag, wobec jego uniwersalnego charakteru, prowadzone powinno być w dalszym ciągu na terenie całej gminy.
- Zakończenie danej formy prowadzenia konsultacji społecznych rodzi po stronie wójta obowiązek niezwłocznego opracowania informacji podsumowującej przebieg tej formy.
- Informacja zawierać ma dane o miejscu i czasie przeprowadzenia konsultacji oraz omówienie ich przebiegu.
- W przypadku podstawowej formy konsultacji (zbieranie uwag) niezbędne jest ponadto zawarcie w informacji treści wszystkich uwag wraz z omówieniem sposobu odniesienia się do nich wójta.
- Zamieszczenie tej informacji, w odniesieniu do każdej z form konsultacji społecznych, na stronie podmiotowej BIP gminy, stanowi czynność przesądzającą o uznaniu konsultacji społecznych za zakończone.

Dopiero wówczas możliwe jest przejście do kolejnych faz procedur.

KOMITET REWITALIZACJI

Powołanie Komitetu Rewitalizacji jest obowiązkowe. Pierwszym etapem na drodze do powołania Komitetu jest określenie przez radę gminy, w formie **uchwały**, zasad wyznaczania

składu oraz zasada działania Komitetu Rewitalizacji. Podejmując uchwałę, rada gminy musi kierować się dwiema wytycznymi: po pierwsze, wziąć pod uwagę funkcję, zadania i uprawnienia Komitetu, po drugie zaś zapewnić wyłanianie członków Komitetu przez przedstawicieli grup interesariuszy. Pierwsza z przesłanek dotyczy zarówno zasad wyznaczania składu Komitetu (zapewnienie odpowiedniej wiedzy i doświadczenia, niezbędnych do wykonywania zadań), jak i zasad jego funkcjonowania (możliwość wydawania opinii, prowadzenia dialogu itd.). Druga z przesłanek – zapewnienie wyłaniania przez interesariuszy ich przedstawicieli – pozwala na przekazanie grupom interesariuszy (np. izbom gospodarczym, porozumieniom NGO) inicjatywy w zakresie wskazania kandydatów do Komitetu, co wzmocni partycypacyjny charakter tego ciała.

Podjęcie uchwały – niezależnie od momentu, w którym następuje – poprzedza się konsultacjami społecznymi, przeprowadzanymi na zasadach określonych w ustawie. Uchwała nie stanowi aktu prawa miejscowego, co oznacza, że wiąże co do zasady jedynie organy gminy. Należy jednak podkreślić, że zakres związania uchwałą obejmować będzie również sam Komitet Rewitalizacji, który stanowi quasi-organ działający w ramach gminy.

Obowiązkiem wójta jest wydanie na podstawie uchwały dot. Komitetu **zarządzenia**, w którym powołuje Komitet Rewitalizacji, wskazując konkretnych członków tego Komitetu, zgodnie z wytycznymi zawartymi w uchwale rady gminy.

Monitorowanie i ewaluacja Planu Angażowania Mieszkańców i partnerów społecznych

Ważnym elementem Planu jest sposób monitorowania osiągniętych rezultatów realizacji. **Monitorowanie** jest konieczne aby wiedzieć jaki dystans został pokonany w okresie realizacji Planu, w których obszarach osiągnięty został sukces, a które potrzebują jeszcze wsparcia. Warto gromadzić informacje liczbowe w danym roku realizacji Planu aby je porównać na przestrzeni lat.

Monitorowanie działań realizowanych w ramach Planu odbywać się będzie:

- systematycznie w trakcie trwania każdego projektu znajdującego się w fischkach projektowych
- na potrzeby zarządzania Planem oraz podejmowania decyzji związanych z jego realizacją,
- na bazie stworzonej listy rezultatów.

Monitorowanie Programu raz na kwartał przez Grupę Inicjatywną.

Celem bieżącego monitoringu będzie:

- pomiar osiąganego postępu w ramach zdefiniowanych rezultatów,
- wskazanie potrzeby podjęcia ewentualnych działań korygujących,
- zarówno ocena jak i ewaluacja poszczególnych działań realizowanych w ramach Planu angażowania mieszkańców i partnerów społecznych dotyczy uzyskania odpowiedzi na pytanie czy dany projekt osiągnął zakładane cele i następuje każdorazowo po zakończeniu jego realizacji w odniesieniu do zakładanych w planie rezultatów.

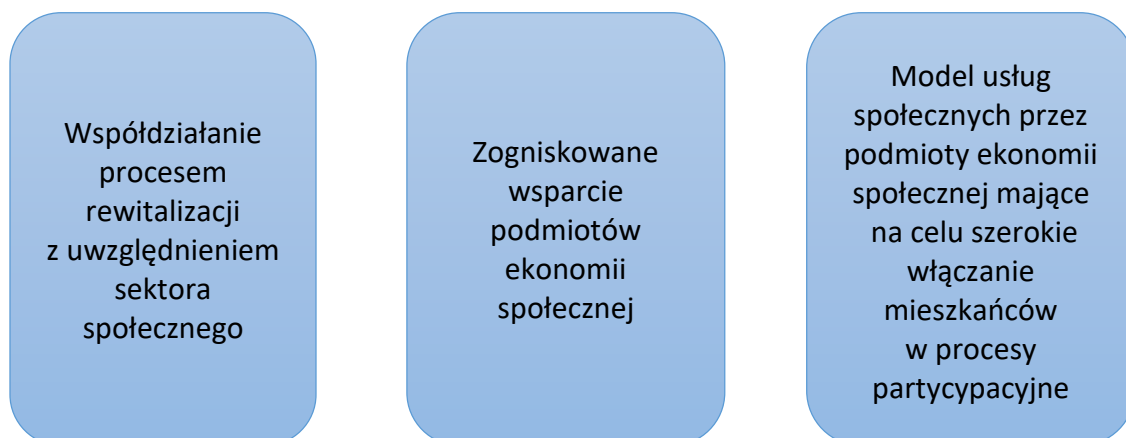
Oceny i ewaluacji dokonuje Grupa Inicjatywna realizująca Plan.

Model angażowania mieszkańców i podmiotów ekonomii społecznej

Tworzony model angażowania mieszkańców i partnerów społecznych (zwany dalej Planem) został zainspirowany z jednej strony doświadczeniami partnera włoskiego – miasta Turyn, który tworząc i prowadząc domy dzielnicy – miejsca aktywności mieszkańców - bazował na potencjale społeczności i różnorodności jaką ta społeczność reprezentuje, z drugiej strony na koncepcji stworzonej i promowanej przez Stowarzyszenie CAL w Polsce, jaką jest koncepcja organizowania społeczności lokalnej.

Zgodnie z założeniami oba modele, zarówno włoski jak i polski model Organizowania Społeczności Lokalnej (OSL), są adresowane do społeczności zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym do podmiotów: o charakterze terytorialnym, szczególnie do społeczności obszarów rewitalizowanych, bloków socjalnych, blokowisk, terenów przemysłowych i popegeerowskich oraz społeczności/grup kategoryalnych, do których zalicza się między innymi seniorów, osoby niepełnosprawne, dzieci i młodzież.

Należy podkreślić, że zgodnie z ideą OSL (podobnie jak domów dzielnicy) **społeczność zawsze należy ujmować całościowo**, co oznacza, że nawet jeśli proces zmiany rozpoczyna się od działań podejmowanych w mikrospołecznościach to od początku niezbędne jest oddziaływanie na szerszą strukturę (osiedle, dzielnicę, wieś, gminę, inne grupy kategoryalne). Zakres Planu jest propozycją ujęcia wydarzeń realizowanych w mieście oraz próbą zaproszenia do ich realizacji wszystkich zainteresowanych mieszkańców. Liczymy to to, że **mieszkańcy staną się nie tylko odbiorcami działań, ale także ich aktywnymi kreatorami i organizatorami**. Elementy rozwiązania wdrażane w ramach projektu pn.: „Nasze Grajewo model wspólnotowego zarządzania rewitalizacją z wykorzystaniem doświadczeń Turynu”:

Plan angażowania mieszkańców i partnerów społecznych jest jednym z elementów współzarządzania procesem rewitalizacji, uwzględnia także zogniskowane wsparcie podmiotów ekonomii społecznej prowadzących działania w Grajewie.

Plan jest dokumentem operacyjnym o krótkim terminie wdrażania – dwuletniej perspektywie, ponieważ zależy nam na jak najbardziej praktycznym podejściu do angażowania mieszkańców oraz zogniskowanym wsparciu. Ewaluacja Planu wskaże czy tego typu dokumenty i związane z nimi działania są efektywne i realnie wspierają procesy rewitalizacyjne.

Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie programu rewitalizacji.

Interesariuszami procesu rewitalizacji są w szczególności:

- mieszkańcy obszaru rewitalizacji oraz właściciele, użytkownicy wieczystości nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze, w tym spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe i towarzystwa budownictwa społecznego;
- podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą;
- podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne;
- jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne;
- organy władzy publicznej;
- podmioty, inne niż wymienione, realizujące na obszarze rewitalizacji uprawnienia Skarbu Państwa.

Proces rewitalizacji powinien być tak zaplanowany, aby umożliwić czynny udział wybranych grup społecznych i tzw. aktorów rozwoju lokalnego. Udział interesariuszy powinien zostać zaplanowany zarówno na etapie tworzenia programu rewitalizacji, jak również na etapie jego realizacji, w tym ewaluacji. Na etapie tworzenia programu rewitalizacji wskazany jest udział interesariuszy zarówno na etapie diagnozy, jak również planowania poszczególnych celów i działań rewitalizacyjnych.

W Gminnym Programie Rewitalizacji Miasta Grajewo na lata 2017-2027 wyodrębniono następujące wnioski w poszczególnych sferach realizacji Programu, które są istotne z punktu widzenia tworzonego Planu angażowania mieszkańców i partnerów społecznych:

SFERA SPOŁECZNA

- Obszar rewitalizacji dotknięty jest znaczną skalą bezrobocia oraz ubóstwa, które są ze sobą powiązane. Na obszarze rewitalizacji widoczne są również zjawiska przemocy w rodzinie, alkoholizmu oraz przestępczości. Przyczyny kumulacji tych zjawisk na obszarze rewitalizacji związane są z dominującą funkcją mieszkaniową, w której duży odsetek stanowi zabudowa komunalna i społeczna o niskim standardzie technicznym. Przyczyną pogłębiania się koncentracji ww. zjawisk społecznych są negatywne zmiany demograficzne, w tym znaczny ubytek mieszkańców obszaru rewitalizacji. Przyczyną bezrobocia nie jest tylko brak miejsc pracy, lecz przede wszystkim niska aktywność na rynku pracy (ponad 50% bezrobotnych z obszaru rewitalizacji to osoby bez kwalifikacji zawodowych).
- Na obszarze rewitalizacji zachodzą niekorzystne zjawiska demograficzne, związane z jednej strony z ubytkiem mieszkańców oraz starzeniem się społeczeństwa. Wraz

ze starzeniem się społeczeństwa pogłębiają się zjawiska związane z niepełnosprawnością oraz długotrwałą i ciężką chorobą. Znaczna skala odpływu ludności dotyczy przestrzeni zabudowy wielorodzinnej, blokowej, co należy uznać w dużym stopniu za naturalny proces. Niemniej jednak zjawisko to wpływa na zmniejszenie potencjału kapitału społecznego na obszarze rewitalizacji.

- Obszar rewitalizacji charakteryzuje się dużo niższym potencjałem kapitału społecznego w stosunku do całego miasta. Mieszkańców obszaru rewitalizacji charakteryzuje bierność w sprawach społecznych i obywatelskich, przeważa niechęć w aktywne angażowanie się w sprawy publiczne, życie kulturalne, społeczne.

SFERA GOSPODARCZA

- Aktywność gospodarczą na obszarze rewitalizacji należy traktować jako jeden z ważniejszych potencjałów, na bazie którego możliwe jest zbudowanie pomysłu na rewitalizację. Przestrzeń obszaru rewitalizacji to najbardziej pożądane miejsce prowadzenia działalności gospodarczej związanej z handlem i usługami na rzecz ludności. Aktywizacja gospodarcza obszaru rewitalizacji może przyczynić się do zmniejszenia skali ubóstwa i bezrobocia.
- Atrakcyjność prowadzenia działalności gospodarczej na obszarze rewitalizacji może wzrosnąć, jeśli wzrośnie atrakcyjność przestrzeni. Obecnie przestrzeń śródmiejska Grajewa nie tworzy miejsc atrakcyjnych do przebywania przez mieszkańców i przyjezdnych.
W Grajewie brakuje reprezentacyjnej przestrzeni śródmiejskiej, która skupiałaby usługi na rzecz ludności i zachęcała do przebywania. Istotny potencjał do kształtowania funkcji reprezentacyjnej w Grajewie może mieć kwartał zabudowy w obrębie ulic: Traugutta, Kilińskiego, Popiełuszki. Niestety przestrzeń tych ulic charakteryzuje się obecnie znacznym stopniem degradacji obiektów mieszkalnych oraz niską estetyką, powodowaną m.in. zdewastowanymi obiektami gospodarczymi.
- Grajewskie przedsiębiorstwa mogą mieć istotny wkład w zmniejszanie zjawiska bezrobocia. Wskazane jest zaangażowanie przedsiębiorstw działających w Grajewie do realizacji działań mających na celu aktywizację zawodową, zdobywanie nowych umiejętności i kształcenie zawodowe, dedykowane potrzebom lokalnych przedsiębiorstw.

SFERA ŚRODOWISKOWA

- Istotny wpływ na jakość środowiska obszaru rewitalizacji ma funkcja komunikacyjna. Układ komunikacyjny na obszarze rewitalizacji jest mocno obciążony ruchem pojazdów, w tym wysokotonazowych. Powoduje to przekroczenie norm hałasu komunikacyjnego. Poprawa płynności komunikacyjnej w obrębie miasta i obszaru rewitalizacji może nastąpić w przypadku oddania do użytku drogi ekspresowej.
- Na obszarze rewitalizacji problem zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego, powodowany przez duży ruch komunikacyjny, może być pogłębiany poprzez zanieczyszczenia z ogrzewania mieszkań. Na obszarze rewitalizacji są przestrzenie, które pozbawione są dostępu do sieci ciepłowniczej.
- Do problemów środowiskowych obszaru rewitalizacji należy zaliczyć kwestie związane

z gospodarką kanalizacyjną. Problem złego stanu infrastruktury kanalizacyjnej dotyczy 13,81% mieszkańców obszaru rewitalizacji.

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA

- Na obszarze rewitalizacji konieczna jest przeprowadzenie kompleksowej rewaloryzacji śródmieścia, podporządkowanej celowości przywrócenia walorów ukształtowanych historycznie, z zachowaniem rozplanowania ulic i kwartałów zabudowy. Istotny problem obszaru rewitalizacji to niska jakość przestrzeni. Widoczna jest dysharmonia zabudowy. Obok obiektów wielorodzinnych występują obiekty jednorodzinne. Przestrzeń mieszkaniową wypełniają kwartały zabudowy gospodarczej. Widoczna jest niska estetyka zabudowy mieszkalnej oraz przestrzeni pomiędzy budynkami. Duża liczba obiektów mieszkalnych oraz gospodarczych jest w bardzo złym stanie technicznym.
- Centrum miasta postrzegane jest jako mało atrakcyjne i niebezpieczne, co nie sprzyja wydarzeniom kulturalnym. Na obszarze rewitalizacji brakuje miejsca (np. sceny plenerowej, placu) umożliwiającego organizację imprez masowych – integrujących lokalną społeczność. Ponadto brakuje oferty spędzania czasu wolnego dla osób w wieku senioralnym a także oferty zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży. Zwraca się również uwagę na fakt występowania problemów edukacyjnych – problemy z nauką i brak motywacji do nauki u dzieci z rodzin z problemami.
- Obszar rewitalizacji pełni ponadlokalną funkcję. W tej części miasta zlokalizowanych jest szereg usług publicznych, w tym Urząd Miejski, Urząd Gminy, Starostwo Powiatowe, Grajewskie Centrum Kultury, szkoły, kościół i parafia, dworzec autobusowy i kolejowy. Ponadto obszar rewitalizacji to przestrzeń mieszkaniowa oraz przestrzeń prowadzenia działalności gospodarczej.
- Na obszarze rewitalizacji można wskazać wiele obiektów i terenów, które po przeprowadzeniu działań rewitalizacyjnych, mogą pełnić funkcje rekreacyjno-sportowo-wypoczynkowe oraz integrujące mieszkańców.

SFERA TECHNICZNA

- Największą skalę degradacji przestrzennej i technicznej charakteryzuje się kwartał ulicy Traugutta, Kilińskiego oraz Popiełuszki. Kwartał ten mógłby wypełnić lukę związaną z brakiem w centrum miasta przestrzeni reprezentatywnej. Wymaga jednak podjęcia wysiłku związanego z usunięciem zdegradowanej zabudowy mieszkalnej i gospodarczej.
- Na obszarze rewitalizacji widoczna jest znaczna skala degradacji obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym. Na obszarze rewitalizacji położona jest większość mieszkaniowego zasobu Miasta Grajewa. Z 50 szt. budynków komunalnych będących własnością gminy i administrowanych przez Zakład Administracji Domów Mieszkalnych, aż 80% (40 szt.) zlokalizowanych jest na obszarze rewitalizacji. Na obszarze rewitalizacji w Grajewie pilnego (w okresie 2-3 lata) zainwestowania wymaga łącznie 48% mieszkaniowego zasobu komunalnego. Tylko jeden budynek posiada pełne wyposażenie w media, tj. dostęp do zimnej i ciepłej wody, centralne ogrzewanie oraz podłączenie

do kanalizacji, a jeden nie posiada go w ogóle. Dodatkowo, aż 34 budynki nie posiadają ciepłej wody i centralnego ogrzewania.

ROZWIĄZANIA Z TURYNU

Case del Quartiere (domy dzielnicy) to sieć 8 zrewitalizowanych budynków, współzarządzanych przez miasto i mieszkańców. W zależności od „Domu” liczba zaangażowanych PES-ów jest różna. Strategia uruchomionego w 2007 r. planu działań była taka, żeby w danej dzielnicy zapewnić większą liczbę podmiotów, odpowiadających swym działaniem na różne potrzeby mieszkańców, zamiast wiązać się z jednym PES-em. W Case del Quartiere zaangażowane są osoby w różnym wieku, zarówno jako usługodawcy, jak i usługobiorcy. Koncepcja „Case del Quartiere” zaczęła być wdrażana pod koniec lat 90., także dzięki wsparciu funduszy unijnych, w ramach realizacji międzysektorowej polityki społecznej: w danej przestrzeni miejskiej stopniowo rewitalizowanej, realizowano cele społeczne, edukacyjne, integracyjne, związane z bezpieczeństwem czy z kulturą. Aktualnie środki finansowe zapewniane są przez działalność gospodarczą prowadzoną przez PES-y i przez fundraising. Dobrym przykładem Case del Quartiere jest Barrito zarządzane przez dwie spółdzielnie socjalne: Cooperativa Lancillotto i Cooperativa Sociale Solidarietà, które w tej samej przestrzeni świadczą usługi hotelarskie w formie hostelu (4 pokoje), gastronomiczne, animacyjne dla dzieci i seniorów, organizację eventów, doradztwo zawodowe, domową opiekę dla osób starszych, wsparcie psychologiczne.

Bagni Pubblici (łaźnie Publiczne) są prowadzone przez Konsorcjum Spółdzielni Socjalnych Kairos we współpracy ze spółdzielniami Ecosol, Educamondo i Liberitutti. Działają tam także 39 firmy prywatne, szkoły i ok. 20 wolontariuszy. Świadczone usługi to: pośrednictwo pracy, usługi krawieckie (warsztat, praca, sprzedaż), wystawy artystyczne, sztuka (teatr i muzyka). W Bagni pubblici tak jak i w innych Casa del Quartiere osoby starsze mogą spędzić czas w formie aktywnej. Działania integracyjne zapewnione przez te przedsięwzięcia okazały się odpowiadać na dobrze zdiagnozowane potrzeby starszych mieszkańców, często żyjących samotnie. Po zamknięciu fabryk Fiata, czy dużych zakładów współpracujących z Włoską Fabryką Samochodów w Turynie, mieszkańcy w wieku produkcyjnych wyemigrowali i w krótkim czasie znacznie wzrosła liczba mieszkańców w podeszłym wieku. Case del Quartiere to odpowiedź na ich potrzeby: poczucia przynależności – seniorzy są częścią procesu jako usługodawcy i odbiorcy usług – rozwoju osobistego i zdrowia.

Cascina Roccafranca (gospodarstwo) to pierwszy obiekt zrewitalizowany w ramach sieci Case nel Quartiere. Miejsce jest dostępne dla wszystkich, którzy chcą spędzić w Cascina czas wolny, realizować własne pomysły w obszarze kultury, sztuki, działalności zawodowej, dołączyć do innych projektów realizowanych oddolnie przez działaczy. Miejsce to odwiedza ok. 3.500 osób tygodniowo, jest więc znaczące z punktu widzenia budowania kapitału społecznego. W Cascina działa ok. 80 stowarzyszeń i pracuje ok. 40 wolontariuszy. Rocznie realizuje się ok. 140 różnych zajęć dla dzieci i młodzieży, **dorosłych i osób starszych oraz około 160 eventów.**

Główne założenia rozwiązania z Turynu

Do głównych założeń rozwiązania włoskiego należy zaliczyć:

- skupienie funkcji koordynacyjnej w administracji publicznej
- szerokie włączenie podmiotów ekonomii społecznej (PES) w działalność „domów dzielnicy”
- łączenie funkcji w ramach jednego „domu dzielnicy”
- animacyjna funkcja samorządu w procesie rewitalizacji

- dokumentowanie przebiegu procesu rewitalizacji w postaci interaktywnej wystawy w Urban Lab – plany rewitalizacji Miasta Turyn
- konsultowanie poszczególnych rozwiązań z mieszkańcami
- dbałość o jakość projektów wytwarzanych w podmiotach ekonomii społecznej.

Rekomendacje do pracy

Najważniejsze i niezbędne uwarunkowania, aby obserwowane rozwiązania mogły być zastosowane w Grajewie:

- zdiagnozowanie problemów społecznych i tych związanych z aktywnością zawodową mieszkańców na obszarze rewitalizowanym; diagnoza powinna być kompleksowa i realizowana przez szereg instytucji, np.: samorząd, przedstawiciele NGO, środowiska naukowe; stworzenie planu angażowania mieszkańców i partnerów społecznych,
- działania dla danego obszaru powinny wynikać z programu rewitalizacji, uwzględniając potrzeby danego obszaru w różnych aspektach życia społecznego i gospodarczego, odnosząc się do zasadniczych celów rewitalizacji danego obszaru, najlepiej wypracowanych ze współudziałem przedstawicieli NGO,
- szerokie spektrum aktywnych NGO, szczególnie takich, które działają bezpośrednio na obszarach planowanych działań rewitalizacyjnych; zogniskowane wsparcie PES,
- wsparcie Miasta dla realizacji misji NGO w postaci zapewnienia środków finansowych w budżecie (w zależności od przyjętego rozwiązania wsparcie to może mieć charakter finansowania lub jedynie dofinansowania wykonywania zadań publicznych przez NGO), ewentualnie niezbędnej infrastruktury i wyposażenia, koordynacji procesu planowania i realizacji działań rewitalizacyjnych,
- niezależnie od modelu „wsparcia”, wypracowanie modelu partnerstwa, w którym organizacje, wspólnoty mieszkaniowe i inne podmioty prawne mogą tworzyć i realizować wraz z Miastem projekty wieloletnie; dla ich powodzenia istotne jest uznanie równorzędności wkładów materialnych Miasta i wartości niematerialnych (doświadczenie, umiejętności, wizerunek) oraz materialnych (kadry, efektywność, itp.) wnoszonych przez organizację,
- podjęcie odpowiednich działań informacyjnych i promocyjnych w celu włączenia NGO w procesy rewitalizacji oraz wykreowania NGO, jako realizatora projektów,
- wskazanie konkretnych lokalizacji, w których wdrażane będą rozwiązania.

REKOMENDACJA

Program powinien być tworzony przy aktywnym wsparciu i konsultacjach jego elementów z grupami takimi jak:

- mieszkańcy
- organizacje pozarządowe
- młodzież
- seniorzy

Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie programu rewitalizacji.

Interesariuszami procesu rewitalizacji są w szczególności:

- mieszkańcy obszaru rewitalizacji oraz właściciele, użytkownicy wieczysti nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze, w tym spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe i towarzystwa budownictwa społecznego;
- podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą
- podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne;
- jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne;
- organy władzy publicznej;
- podmioty, inne niż wymienione, realizujące na obszarze rewitalizacji uprawnienia Skarbu Państwa.

Udział interesariuszy powinien zostać zaplanowany zarówno na etapie

- tworzenia programu rewitalizacji,
- jak również na etapie jego realizacji,
- w tym ewaluacji.

Na etapie tworzenia programu rewitalizacji wskazany jest udział interesariuszy zarówno na etapie **diagnozy**, jak również **planowania** poszczególnych celów i działań rewitalizacyjnych.

Plan był tworzony przez członków Grupy Inicjatywnej w okresie 11 miesięcy w ramach comiesięcznych spotkań oraz poprzez pracę za pomocą wspólnego dokumentu pomiędzy spotkaniami.

Wsparły go także wizyta studyjną Grupy Inicjatywnej w Turynie i wizytą partnera włoskiego oraz poprzez organizację warsztatów z wykorzystaniem map i warsztatów przyszłościowych (z udziałem przedstawicieli sektora pozarządowego oraz instytucji miejskich, młodzieży oraz seniorów a także mieszkańców). Źródłem pozyskiwania danych były również badania ankietowe przeprowadzone wśród mieszkańców miasta oraz analiza danych zastanych. Plan podlegał również otwartym konsultacjom społecznym.

REKOMENDACJA

Najważniejsze i niezbędne uwarunkowania, aby obserwowane rozwiązania mogły być zastosowane:

- **zdiagnozowanie problemów społecznych i tych związanych z aktywnością zawodową mieszkańców na obszarze rewitalizowanym**; diagnoza powinna być kompleksowa i realizowana przez szereg instytucji, np.: samorząd, przedstawiciele NGO, środowiska naukowe; stworzenie planu angażowania mieszkańców i partnerów społecznych,
- **działania** dla danego obszaru **powinny wynikać z programu rewitalizacji**, uwzględniając potrzeby danego obszaru w różnych aspektach życia społecznego i gospodarczego, odnosząc się do zasadniczych celów rewitalizacji danego obszaru, najlepiej wypracowanych ze współudziałem przedstawicieli NGO,
- szerokie spektrum aktywnych NGO, szczególnie takich, które działają bezpośrednio na obszarach planowanych działań rewitalizacyjnych; zogniskowane wsparcie PES,
- wsparcie Miasta dla realizacji misji NGO w postaci zapewnienia środków finansowych w budżecie (w zależności od przyjętego rozwiązania wsparcie to może mieć charakter finansowania lub jedynie dofinansowania wykonywania zadań publicznych przez NGO), ewentualnie niezbędnej infrastruktury i wyposażenia, koordynacji procesu planowania i realizacji działań rewitalizacyjnych,
- niezależnie od modelu „wsparcia”, wypracowanie modelu partnerstwa, w którym organizacje, wspólnoty mieszkaniowe i inne podmioty prawne mogą tworzyć i realizować wraz z Miastem projekty wieloletnie; dla ich powodzenia istotne jest uznanie równorzędności wkładów materialnych Miasta i wartości niematerialnych (doświadczenie, umiejętności, wizerunek) oraz materialnych (kadry, efektywność, itp.) wnoszonych przez organizację,
- podjęcie odpowiednich działań informacyjnych i promocyjnych w celu włączenia NGO w procesy rewitalizacji oraz wykreowania NGO, jako realizatora projektów,
- wskazanie konkretnych lokalizacji, w których wdrażane będą rozwiązania.

PRZYKŁAD

W Gminnym Programie Rewitalizacji Miasta Grajewo na lata 2017-2027 wyodrębniono **następujące wnioski w poszczególnych sferach realizacji Programu**, które są istotne z punktu widzenia tworzonego Planu angażowania mieszkańców i partnerów społecznych:

Sfera społeczna

- Obszar rewitalizacji dotknięty jest znaczną skalą bezrobocia oraz ubóstwa, które są ze sobą powiązane. Na obszarze rewitalizacji widoczne są również zjawiska przemocy w rodzinie, alkoholizmu oraz przestępczości. Przyczyny kumulacji tych zjawisk na obszarze rewitalizacji związane są z dominującą funkcją mieszkaniową, w której duży odsetek stanowi zabudowa komunalna i społeczna o niskim standardzie technicznym. Przyczyną pogłębiania się koncentracji ww. zjawisk społecznych są negatywne zmiany demograficzne, w tym znaczny ubytek mieszkańców obszaru rewitalizacji. Przyczyną bezrobocia nie jest tylko brak miejsc pracy, lecz przede wszystkim niska aktywność na rynku pracy (ponad 50% bezrobotnych z obszaru rewitalizacji to osoby bez kwalifikacji zawodowych).
- Na obszarze rewitalizacji zachodzą niekorzystne zjawiska demograficzne, związane z jednej strony z ubytkiem mieszkańców oraz starzeniem się społeczeństwa. Wraz ze starzeniem się społeczeństwa pogłębiają się zjawiska związane z niepełnosprawnością oraz długotrwałą i ciężką chorobą. Znaczna skala odpływu ludności dotyczy przestrzeni zabudowy wielorodzinnej, blokowej, co należy uznać w dużym stopniu za naturalny proces. Niemniej jednak zjawisko to wpływa na zmniejszenie potencjału kapitału społecznego na obszarze rewitalizacji.
- Obszar rewitalizacji charakteryzuje się dużo niższym potencjałem kapitału społecznego w stosunku do całego miasta. Mieszkańców obszaru rewitalizacji charakteryzuje bierność w sprawach społecznych i obywatelskich, przeważa niechęć w aktywne angażowanie się w sprawy publiczne, życie kulturalne, społeczne.

Sfera gospodarcza

- Aktywność gospodarczą na obszarze rewitalizacji należy traktować jako jeden z ważniejszych potencjałów, na bazie którego możliwe jest zbudowanie pomysłu na rewitalizację. Przestrzeń obszaru rewitalizacji to najbardziej pożądane miejsce prowadzenia działalności gospodarczej związanej z handlem i usługami na rzecz ludności. Aktywizacja gospodarcza obszaru rewitalizacji może przyczynić się do zmniejszenia skali ubóstwa i bezrobocia.
- Atrakcyjność prowadzenia działalności gospodarczej na obszarze rewitalizacji może wzrosnąć, jeśli wzrośnie atrakcyjność przestrzeni. Obecnie przestrzeń śródmiejska Grajewa nie tworzy miejsc atrakcyjnych do przebywania przez mieszkańców i przyjezdnych.
- W Grajewie brakuje reprezentacyjnej przestrzeni śródmiejskiej, która skupiałaby usługi na rzecz ludności i zachęcała do przebywania. Istotny potencjał do kształtowania funkcji reprezentacyjnej w Grajewie może mieć kwartał zabudowy w

obrębnie ulic: Traugutta, Kilińskiego, Popiełuszki. Niestety przestrzeń tych ulic charakteryzuje się obecnie znacznym stopniem degradacji obiektów mieszkalnych oraz niską estetyką, powodowaną m.in. zdewastowanymi obiektami gospodarczymi.

- Grajewskie przedsiębiorstwa mogą mieć istotny wkład w zmniejszanie zjawiska bezrobocia. Wskazane jest zaangażowanie przedsiębiorstw działających w Grajewie do realizacji działań mających na celu aktywizację zawodową, zdobywanie nowych umiejętności i kształcenie zawodowe, dedykowane potrzebom lokalnych przedsiębiorstw.

Sfera środowiskowa

- Istotny wpływ na jakość środowiska obszaru rewitalizacji ma funkcja komunikacyjna. Układ komunikacyjny na obszarze rewitalizacji jest mocno obciążony ruchem pojazdów, w tym wysokotonażowych. Powoduje to przekroczenie norm hałasu komunikacyjnego. Poprawa płynności komunikacyjnej w obrębie miasta i obszaru rewitalizacji może nastąpić w przypadku oddania do użytku drogi ekspresowej.
- Na obszarze rewitalizacji problem zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego, powodowany przez duży ruch komunikacyjny, może być pogłębiany poprzez zanieczyszczenia z ogrzewania mieszkań. Na obszarze rewitalizacji są przestrzenie, które pozbawione są dostępu do sieci ciepłowniczej.
- Do problemów środowiskowych obszaru rewitalizacji należy zaliczyć kwestie związane z gospodarką kanalizacyjną. Problem złego stanu infrastruktury kanalizacyjnej dotyczy 13,81% mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Sfera przestrzenno-funkcjonalna

- Na obszarze rewitalizacji konieczna jest przeprowadzenie kompleksowej rewaloryzacji śródmieścia, podporządkowanej celowości przywrócenia walorów ukształtowanych historycznie, z zachowaniem rozplanowania ulic i kwartałów zabudowy. Istotny problem obszaru rewitalizacji to niska jakość przestrzeni. Widoczna jest dysharmonia zabudowy. Obok obiektów wielorodzinnych występują obiekty jednorodzinne. Przestrzeń mieszkaniową wypełniają kwartały zabudowy gospodarczej. Widoczna jest niska estetyka zabudowy mieszkalnej oraz przestrzeni pomiędzy budynkami. Duża liczba obiektów mieszkalnych oraz gospodarczych jest w bardzo złym stanie technicznym.
- Centrum miasta postrzegane jest jako mało atrakcyjne i niebezpieczne, co nie sprzyja wydarzeniom kulturalnym. Na obszarze rewitalizacji brakuje miejsca (np. sceny plenerowej, placu) umożliwiającego organizację imprez masowych – integrujących lokalną społeczność. Ponadto brakuje oferty spędzania czasu wolnego dla osób w wieku senioralnym a także oferty zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży. Zwraca się również uwagę na fakt występowania problemów edukacyjnych – problemy z nauką i brak motywacji do nauki u dzieci z rodzin z problemami.
- Obszar rewitalizacji pełni ponadlokalną funkcję. W tej części miasta zlokalizowanych jest szereg usług publicznych, w tym Urząd Miejski, Urząd Gminy,

Starostwo Powiatowe, Grajewskie Centrum Kultury, szkoły, kościół i parafia, dworzec autobusowy i kolejowy. Ponadto obszar rewitalizacji to przestrzeń mieszkaniowa oraz przestrzeń prowadzenia działalności gospodarczej.

- Na obszarze rewitalizacji można wskazać wiele obiektów i terenów, które po przeprowadzeniu działań rewitalizacyjnych, mogą pełnić funkcje rekreacyjno-sportowo-wypoczynkowe oraz integrujące mieszkańców.

Sfera techniczna

- Największą skalę degradacji przestrzennej i technicznej charakteryzuje się kwartał ulicy Traugutta, Kilińskiego oraz Popiełuszki. Kwartał ten mógłby wypełnić lukę związaną z brakiem w centrum miasta przestrzeni reprezentatywnej. Wymaga jednak podjęcia wysiłku związanego z usunięciem zdegradowanej zabudowy mieszkalnej i gospodarczej.
- Na obszarze rewitalizacji widoczna jest znaczna skala degradacji obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym. Na obszarze rewitalizacji położona jest większość mieszkaniowego zasobu Miasta Grajewo. Z 50 szt. budynków komunalnych będących własnością gminy i administrowanych przez Zakład Administracji Domów Mieszkalnych, aż 80% (40 szt.) zlokalizowanych jest na obszarze rewitalizacji. Na obszarze rewitalizacji w Grajewie pilnego (w okresie 2-3 lata) zainwestowania wymaga łącznie 48% mieszkaniowego zasobu komunalnego. Tylko jeden budynek posiada pełne wyposażenie w media, tj. dostęp do zimnej i ciepłej wody, centralne ogrzewanie oraz podłączenie do kanalizacji, a jeden nie posiada go w ogóle. Dodatkowo, aż 34 budynki nie posiadają ciepłej wody i centralnego ogrzewania.

Rekomendacje dotyczące zlecenia usług społecznych wspierających rewitalizację

ZLECANIE USŁUG - OKREŚLENIA DEFINICYJNE I PRAWNE

W polskim porządku prawnym definicja usług społecznych pojawiła się stosunkowo niedawno. Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych określa usługi społeczne jako działania z zakresu:

1. polityki prorodzinnej,
2. wspierania rodziny,
3. systemu pieczy zastępczej,
4. pomocy społecznej,
5. promocji i ochrony zdrowia,
6. wspierania osób niepełnosprawnych,
7. edukacji publicznej,
8. przeciwdziałania bezrobociu,
9. kultury,
10. kultury fizycznej i turystyki,
11. pobudzania aktywności obywatelskiej,
12. mieszkalnictwa,
13. ochrony środowiska,
14. reintegracji zawodowej i społecznej

Działania te podejmowane są przez gminę w celu zaspokajania potrzeb wspólnoty samorządowej, świadczone w formie niematerialnej bezpośrednio na rzecz osób, rodzin, grup społecznych, grup mieszkańców o określonych potrzebach lub ogółu mieszkańców.

Jest to bardzo szeroka definicja usług społecznych, obejmująca szereg działań publicznych, realizowanych na rzecz obywateli, mających charakter usług społecznych.

Należy zauważyć, że inne dokumenty podchodzą do kwestii usług społecznych w bardziej ograniczonym zakresie. Wynika to przede wszystkim z koncentracji na usługach świadczonych na rzecz osób, gospodarstw domowych lub społeczności znajdujących się w trudnej sytuacji, doświadczających dyskryminacji lub marginalizacji. Definicje te formułowane są również w kontekście procesu deinstytucjonalizacji usług społecznych, który siłą rzeczy koncentruje się na usługach zwyczajowo ulokowanych w instytucjach, a więc m.in. usługach opiekuńczych, zdrowotnych, pieczy zastępczej itd.

Europejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności, opracowanych przez Europejską Grupę Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki świadczonej na poziomie Lokalnych Społeczności w listopadzie 2012, koncentrują się na usługach kierowanych do:

- dzieci;
- osób niepełnosprawnych i ich rodzin;
- osób mających problemy ze zdrowiem psychicznym; oraz
- osób starszych.

Te grupy osób przebywają w zakładach, co negatywnie wpływa na jakość ich życia, grozi ich wykluczeniem i marginalizacją.

W podobnym kierunku zmierza projekt Strategii rozwoju usług społecznych, opracowany w 2021 r. przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej. Koncentruje się ona na usługach społecznych kierowanych do grup społecznych, które z racji swoich indywidualnych cech i szeroko rozumianych uwarunkowań, mogą być narażone na jakikolwiek przejaw dyskryminacji. Dotyczy to w szczególności takich grup jak:

- dzieci z niepełnosprawnościami i pełnosprawnych;
- dorosłych osób z niepełnosprawnościami;
- osób mających problemy ze zdrowiem psychicznym;
- osób starszych;
- osób w kryzysie bezdomności .

Widać tu wyraźnie dwa zasadnicze podejścia. Pierwsze, szeroki definiuje usługi społeczne bardzo szeroko i uwzględnia niemal wszystkie działania na rzecz mieszkańców, zgodnie z ich potrzebami. W drugim, węższym ujęciu usługi społeczne są rozumiane jako te, które są kierowane do osób w najtrudniejszej sytuacji.

W naszym projekcie uwzględniliśmy szersze ujęcie, uwzględniając wszystkie usługi świadczone na rzecz mieszkańców, ze szczególnym zwróceniem uwagi na wspieranie aktywności obywatelskiej i wzmacnianie procesów partycypacyjnych.

REKOMENDACJA

W przypadku wspólnotowego zarządzania rewitalizacją warto uwzględnić to szersze podejście, polegające na uwzględnieniu wszystkich potrzeb mieszkańców zaspokajanych przez gminę, czy to jej siłami, czy poprzez zlecenie zadań organizacjom pozarządowym i innym podmiotom ekonomii społecznej. Poza aspektem praktycznym – część usług prowadzona jest bliżej mieszkańców, poza siedzibami jednostek podległych urzędowi, ma to ważny wymiar społeczny i jest realizacją zasady pomocniczości (<https://publicystyka.ngo.pl/jak-wspolpracuja-ze-soba-obywatele-i-samorzad-zasada-pomocniczosci-infografika>)

Aktywizacja seniorów

Konkurs na aktywizację osób starszych jest w Grajewie ogłaszany corocznie. Konkurs w 2021 roku (zarządzenie 377/21 burmistrza Miasta Grajewo) uwzględnił po raz pierwszy niezbędne do osiągnięcia rezultaty wraz ze wskaźnikami i określeniem niezbędnej dokumentacji.

Nazwa rezultatu	Planowany poziom osiągnięcia rezultatów (wartość docelowa)	Sposób monitorowania rezultatów / źródło informacji o osiągnięciu wskaźnika
Poprawa kondycji fizycznej i sprawności ruchowej wśród seniorów	40 osób	lista obecności, zliczenie osób uczestniczących w zajęciach, wykaz godzin zajęć, podsumowanie przebiegu zajęć
Organizowanie działań edukacyjnych, profilaktycznych i integracyjnych osób starszych	40 osób	dziennik zajęć, lista obecności, zliczenie osób uczestniczących w integracji, oświadczenie organizatora o liczbie zrealizowanych działań
Liczba godzin dydaktycznych realizowanych zajęć	100 godzin	program zajęć, dziennik zajęć, oświadczenie organizatora o liczbie godzin zrealizowanych zajęć

Zadanie zostało zrealizowane przez grajewski Uniwersytet Trzeciego Wieku, który zrzesza kilkadziesiąt osób starszych, ale jego oferta skierowana jest również do pozostałych seniorów.

W ramach zadania zrealizowano w 2021 roku:

- warsztaty językowe 47 godz.
- warsztaty taneczne - 48 godz.
- warsztaty rekreacyjne- aerobik w wodzie-basen - 17 godz.
- warsztaty rekreacyjno-ruchowe, trening funkcjonalny - 27 godz.
- warsztaty psychologiczne - 13 godz.
- warsztaty z rękodzieła - 26 godz.
- warsztaty i wykłady prozdrowotne dietetyka -5 godz.

Centrum Organizacji Pozarządowych

Konkurs na prowadzenie COP ogłoszono w Grajewie po raz pierwszy (zarządzenie nr 356/20 Burmistrza Miasta Grajewo).

W tym konkursie również określono rezultaty i wskaźniki

Nazwa rezultatu	Planowany poziom osiągnięcia rezultatów (wartość docelowa)	Sposób monitorowania rezultatów / źródło informacji o osiągnięciu wskaźnika
Liczba organizacji/grup formalnych i nieformalnych korzystających z usług COP	11 (w 2021 r.), 12 (w 2022 r.)	lista obecności organizacji i grup nieformalnych korzystających z usług COP, rejestr spotkań
Liczba wydarzeń integracyjnych skierowanych do organizacji pozarządowych	2 (w 2021 r.), 2 (w 2022 r.)	komunikat Organizatora o ilości i tematyce zorganizowanych wydarzeń, dokumentacja zdjęciowa
Liczba godzin funkcjonowania/otwarcia COP w miesiącu	11 (w 2021 r.), 12 (w 2022 r.)	dziennik dyżurów, rejestr udzielonych informacji
Liczba zrealizowanych szkoleń dla organizacji/grup formalnych i nieformalnych	4 (w 2021 r.), 5 (w 2022 r.)	dziennik zajęć, lista obecności, rejestr szkoleń, dokumentacja zdjęciowa
Liczba zrealizowanych godzin doradztwa	50 (w 2021 r.), 55 (w 2022 r.)	rejestr udzielonych informacji/porad, lista obecności,
Realizatorem działania było Towarzystwo Przyjaciół 9 Pułku Strzelców Konnych w Grajewie. W ramach zadania doposażono pomieszczenie w drobny sprzęt, wykonano prace naprawcze (naprawa instalacji elektrycznej, przeniesienie kuchni, malowanie). Wszystkie zakładane rezultaty zostały osiągnięte, a z usług COP skorzystało łącznie 17 organizacji pozarządowych.		

USŁUGI SPOŁECZNE WSPIERAJĄCE PROCES REWITALIZACJI

W Ustawie o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 roku (ze zmianami z 23 lutego 2021 - Dz. U. 2021 poz. 485) rewitalizacja jest definiowana jako: proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji.

W samej Ustawie nie mówi się o specyficznych usługach społecznych wspierających rewitalizację. Należy jednak zakładać, że są to usługi prowadzone przez lokalne podmioty, służące zaspokajaniu potrzeb mieszkańców i mające doprowadzić do wyjścia danego obszaru ze stanu kryzysowego.

W publikacji podsumowującej doświadczenia modelowej rewitalizacji w 20 miastach (w tym w Grajewie) jednym z analizowanych wymiarów jest udział polityki społecznej w procesach rewitalizacji. Uznaje się tutaj, że jeśli jednym z celów rewitalizacji ma być zmiana społeczna, instrumenty polityki społecznej są niezbędnym elementem całego procesu. W konkursie modelowej rewitalizacji skoncentrowano się w szczególności na usługach rynku pracy, mających prowadzić do wzrostu zatrudnienia, przy udziale podmiotów ekonomii społecznej, szkolnictwa zawodowego i instytucji pomocy społecznej, a także na opracowaniu oferty

usług publicznych dla osób mieszkających na obszarze rewitalizacji uwzględniającej szczególnie potrzeby osób starszych, niepełnosprawnych.

Zwykle w projektach rewitalizacji działania z zakresu polityki społecznej były elementem, a nie osią rewitalizacji. Oczywiście zależy to od indywidualnych uwarunkowań i priorytetów lokalnej społeczności i władz.

Należy jednak zaznaczyć, że w modelowych procesach rewitalizacji uwzględniono również inne procesy, które mają wpływ na proces i efekty rewitalizacji, a równocześnie można je zaliczyć do usług społecznych w szerokim rozumieniu. Warto tu wymienić:

- partycypację społeczną – czyli trudną sztukę mobilizowania i angażowania społeczności lokalnej w procesie rewitalizacji. Ale też partycypacja społeczna jest postrzegana jako ważny element pobudzania społeczności lokalnej, wzmacniania jej podmiotowości i zdolności do działania na rzecz swojego terytorium.

W Grajewie partnerzy społeczni współtworzyli **Plan angażowania mieszkańców**. Plan ten został zainspirowany z jednej strony doświadczeniami partnera włoskiego – miasta Turyn, który tworząc i prowadząc domy dzielnicy – miejsca aktywności mieszkańców - bazował na potencjale społeczności i różnorodności jaką ta społeczność reprezentuje, z drugiej strony na koncepcji stworzonej i promowanej przez Stowarzyszenie CAL w Polsce, jaką jest koncepcja organizowania społeczności lokalnej.

- mieszkalnictwo – poprawa warunków mieszkaniowych jest często kluczowym elementem procesów rewitalizacji i ma decydujący wpływ na warunki i jakość życia mieszkańców.

Warto pamiętać o mechanizmie wzmacniającym współdziałania mieszkańców i samorządu jakim jest **Inicjatywa Lokalna**. W Grajewie taką formułę zastosowano przy remontach klatek schodowych w budynkach komunalnych. W efekcie można było poprawić stan większej liczby budynków, a mieszkańcy zaangażowani w prace bardziej o nie dbają.

- kulturę – jeden z najbardziej istotnych czynników mających wpływ na powstanie i rozwój życia społecznego. Ma znaczący wpływ na strukturę społeczną, zaznaczając jej odmiennosć od innych społeczności.

W najtrudniejszym dla działań kulturalnych czasie, w 2020 roku Grajewskie Centrum Kultury zaprosiło mieszkańców do realizacji inicjatyw w ramach programu Dom Kultury+. Badania społeczne, konsultacje i rozmowy, jakie przeprowadzono przygotowując diagnozę stanu kultury w mieście pod hasłem „Bądź (my) (cool) turalni”. Konkurs spotkał się z dużym zainteresowaniem, w związku z czym w 2021 roku powtórzono go już ze środków własnych miasta.

<https://www.facebook.com/groups/grajewodomkulturyplus>

REKOMENDACJA

Dość oczywistą sprawą jest znaczenie angażowania mieszkańców w sprawy ich dotyczące. Największą trudnością jest ich zmobilizowanie. Z naszego doświadczenia wynika, że warto zaczynać od niewielkich przedsięwzięć, jak najbliżej miejsca zamieszkania, dla niewielkiej grupy odbiorców.

Usługi aktywizacji i reintegracji społeczno-zawodowej

Dużym wyzwaniem na obszarach rewitalizowanych jest trudna sytuacja zawodowa i społeczna mieszkańców. Wielu z nich często jest biernych zawodowo lub długotrwale bezrobotnych. Jednak standardowe instrumenty i usługi rynku pracy, oferowane zwykle przez powiatowe urzędy pracy, okazują się niewystarczające. Koncentrują się one bowiem na deficytach zawodowych: niedostatecznych kompetencjach zawodowych czy braku doświadczenia zawodowego. Natomiast osoby wykluczone z rynku pracy potrzebują często wsparcia bardziej kompleksowego, łączącego integrację społeczną z zawodową.

W naszym przypadku pomogło utworzenie Grupy Inicjatywnej, w której skład weszli przedstawiciele różnych instytucji – szkół, kilku organizacji pozarządowych, Ośrodka Pomocy Społecznej, Zakładu Mienia Komunalnego, Urzędu Miasta, Grajewskiego Centrum Kultury, Centrum Integracji Społecznej. Poza tym, że dzięki temu mieliśmy zebraną w jednym miejscu wiedzę, kompetencje i doświadczenie z różnych perspektyw, uczestnicy prac grupy postanowili, że będziemy się spotykać w różnych miejscach, przy okazji oglądając kolejne placówki. Bardzo pomogło to zrozumieć potrzeby i bolączki każdej z nich oraz umożliwiło pokazanie potencjałów. Przełożyło się to w efekcie na lepszą współpracę pomiędzy międzyinstytucjonalną.

Dlatego na obszarach rewitalizowanych można wskazać kilka typów usług społecznych, związanych z aktywizacją zawodową i społeczną:

- Integracja działań różnych instytucji: pomocy społecznej, rynku pracy, organizacji pozarządowych i ekonomii społecznej – działania tych instytucji uzupełniają się i w efekcie osiągnięte mogą być lepsze efekty, dzięki kompleksowości i zintegrowanemu podejściu (odpowiadają na wszystkie, a nie tylko na wybrane potrzeby).

Dzięki współpracy w Grajewie powołano **Klub Seniora** oraz **Świetlicę Środowiskową „Przystań”**. Projekty prowadzone były przez Ośrodek Pomocy Społecznej w partnerstwie z organizacją pozarządową.

Pomieszczenia zostały wyremontowane, nowocześnie wyposażone, stały się miejscem przyjaznym dla mieszkańców miasta.

- Włączenie podmiotów ekonomii społecznej – podmioty ekonomii społecznej (PES) w tym szczególnie przedsiębiorstwa społeczne, mogą mieć duży wkład w rozwój społeczno-gospodarczy obszarów rewitalizowanych. Jest wiele rodzajów tego typu podmiotów: organizacje pozarządowe, spółdzielnie, w tym spółdzielnie socjalne, CIS, KIS, WTZ, ZAZ. Możliwe są różne formy włączenia tych podmiotów. Mogą być one partnerami w realizacji projektów (np. CIS, KIS). Mogą być miejscem tworzenia miejsc pracy dla osób, które przeszły proces reintegracji społeczno-zawodowej.

W Grajewie ciekawym przykładem angażowania PES jest Centrum Nowa Droga, prowadzone przez zewnętrzny podmiot. Centrum to prowadziło szeroko zakrojone działania animacyjne i edukacyjne na terenie rewitalizowanym. Cały program aktywizacji znajduje się pod linkiem:

[https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/90162/3 Program aktywizacji społecznej.pdf](https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/90162/3_Program_aktywizacji_spolecznej.pdf)

REKOMENDACJA

jak najszersze angażowanie partnerów społecznych w działania aktywizujące i animacyjne. Warto pamiętać, żeby zachęcać przede wszystkim lokalne organizacje czy spółdzielnie socjalne, ale jeśli ich na miejscu nie ma – można rozejrzeć się sprawdzonymi partnerami poza własną gminą. Ciekawym rozwiązaniem jest zlecenie zadań partnerstwu składającym się z podmiotu zewnętrznego i lokalnego, co pozwala na podniesienie kompetencji przez mniej doświadczonego partnera.

Usługi na rzecz wybranych grup, np. młodzieży, seniorów

W zależności od diagnozy potrzeb możliwe jest też tworzenie oferty usług sprofilowanych, dostosowanych do potrzeb konkretnych grup. Jedną z takich grup mogą być dzieci i młodzież. *Przykładowo, w Chorzowie powstało Centrum Usług Szkoleniowych i Aktywizacji Zawodowej dla Młodzieży (CUMA). Instytucja ta oferuje kompleksowe usługi aktywizacji społecznej i zawodowej, kierowane do młodzieży w wieku 16-25 lat, w tym wychowanków pieczy zastępczej. Co istotne, młodzież z terenu rewitalizowanego była od początku włączana w proces planowania i tworzenia tego centrum.*

Przykładem działań kierowanych do dzieci i młodzieży mogą być świetlice środowiskowe, oferujące kompleksowe usługi wspierające rozwój i edukację dzieci i młodzieży, oferujące też wsparcie rodzin dzieci, m.in. pedagogiczne, prawne, psychologiczne. Tego typu placówki mogą stanowić ważny punkt wsparcia w rozwoju rodzin, w tym także rodzin przeżywających okresowe trudności i kłopoty.

W Grajewie działa Świetlica Środowiskowa „Przystań” – otwarta codziennie od godziny 12.00 do 17.00.

W świetlicy przebywają dzieci w wieku od 6 do 15 roku życia.

Mogą skorzystać na co dzień ze wsparcia opiekuńczo – wychowawczego, w szczególności w kryzysach szkolnych, rodzinnych, rówieśniczych i osobistych. Do zajęć zakupiono niezbędne materiały biurowe, gry planszowe, gry dydaktyczne oraz drobny sprzęt sportowy.

Dodatkowe formy:

- zajęcia organizowane przez psychologa w formie konsultacji indywidualnych oraz zajęć w małych grupach, raz w tygodniu,
- zajęcia z logopedą, raz w tygodniu,
- Akademia informatyka i programisty – cykl zajęć z programowania i podnoszenia kompetencji cyfrowych
- Akademia umiejętności społecznych – cykliczne zajęcia z kompetencji miękkich, jednocześnie poszerzające wiedzę w zakresie ekologii, literatury, ekonomii, nauk przyrodniczych itp.
- zajęcia kulinarne i dożywianie dzieci – dzieci są angażowane do wspólnego przygotowania posiłków, nakrycia do stołu, sprzątanania,
- zajęcia sportowe dwa razy w tygodniu
- okazjonalne wycieczki, wyjazdy, święta, np. Dzień Dziecka.

Pandemia okresowo nie pozwalała na pełną organizację programu, rozwiązaniem było np. dzielenie uczestników na mniejsze grupy, dzięki czemu można było prowadzić zajęcia dydaktyczne.

Rekomendujemy włączenie dzieci i młodzieży w planowanie zajęć, dzięki czemu zdecydowanie chętniej z nich korzystają. Dzięki temu programy obu Akademii były w trakcie realizacji modyfikowane i dostosowane do potrzeb i oczekiwań dzieci.

Innym przykładem mogą być usługi kierowane do seniorów. W szczególności mogą to być dzienne usługi opiekuńcze lub aktywizacyjne, świadczone w formie dziennych domów opieki, klubów seniora, placówek edukacyjnych (UTW) itd.

Grajewski Klub Seniora poza tym, że jest codziennie otwartym miejscem spotkań, ma różnorodną ofertę dla osób starszych:

- edukację prawną i społeczną, mającą na celu zwiększenie aktywności i uczestnictwo osób starszych w życiu społecznym,
- wsparcie realizacji inicjatyw uczestników Klubu Seniora na rzecz seniorów
- warsztaty - Senior wolontariusz
- poradnictwo lekarza, dietetyka, rehabilitanta, terapeuty, psychologa,
- zajęcia na basenie – pływanie, aqua aerobic, rehabilitacja,
- wyjazdy do teatru, opery, wycieczki do instytucji kultury – muzeum, galeria, itp.
- warsztaty kulinarne z dietetykiem i kucharzem.

Klub Seniora w Grajewie komunikuje się z mieszkańcami za pomocą mediów społecznościowych - <https://www.facebook.com/Klub-Seniora-Grajewo-760879237592837/>

Również w tym przypadku osoby starsze miały i mają wpływ na ofertę Klubu, co przekłada się na aktywny udział w proponowanych zajęciach.

REKOMENDACJA

Przynajmniej raz w roku organizować z uczestnikami spotkania programowe, oceniające poprzedni rok i planujące kolejne aktywności. Dobrze się sprawdza angażowanie osób starszych w przygotowanie inicjatyw na rzecz swoich rówieśników, lub dla dzieci – własnych wnuków albo dzieci korzystających ze świetlicy.

KOMPLEKSOWE CENTRA WSPARCIA

Część samorządów rozwija na terenach rewitalizowanych instytucje integrujące różnego rodzaju usługi. Celem takich usług jest zintegrowanie często dotychczas rozproszonych usług, świadczonych przez różne podmioty. Integracja tych rozproszonych usług w jednej instytucji pozwala wzmocnić ich koordynację, skupić się na ich komplementarności.

Takim miejscem może być Centrum Usług Społecznych. CUS jest nową instytucją, wprowadzoną Ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych. Zgodnie z Ustawą CUS jest jednostką budżetową. Zakłada się, że do CUS zostaną przekazane wszystkie usługi dotychczas realizowane przez OPS, ale uruchomione będą też nowe usługi. CUS ma trzy cele:

- Rozszerzenie i rozwój usług społecznych zgodnie z potrzebami mieszkańców
- Zintegrowanie i koordynacja usług społecznych na poziomie lokalnym
- Zwiększenie udziału lokalnych PES, PS i NGO w świadczeniu usług społecznych.

TRYB ZLECANIA ZADAŃ W ZAKRESIE USŁUG SPOŁECZNYCH

Finansowe formy współpracy to nie tylko zlecenie organizacjom pozarządowym realizacji zadań publicznych i przekazywanie dotacji na zasadach określonych w Ustawie o działalności

pożytku publicznego i o wolontariacie. Ustawa przewiduje także inne możliwości finansowej współpracy administracji z sektorem pozarządowym – umowy partnerskie, partnerstwo publiczno prywatne oraz inicjatywy lokalne. Szczególnym trybem jest przekazywanie organizacjom bezzwrotnych środków na podstawie umów międzynarodowych – dotyczy to przede wszystkim funduszy strukturalnych UE, których dystrybucją zajmują się instytucje publiczne.

Oznacza to, że mamy łącznie do czynienia z sześcioma formami współpracy finansowej administracji z sektorem pozarządowym:

1. powierzenie wykonywania zadania publicznego wraz z udzieleniem dotacji na sfinansowanie jego realizacji (art. 5 ust 4 pkt 1);
2. wspieranie wykonywania zadania publicznego wraz z udzieleniem dotacji na częściowe dofinansowanie jego realizacji (art. 5 ust 4 pkt 2);
3. inicjatywy lokalne (art. 5 ust 2 pkt 6);
4. umowy partnerstwa. określonej w ustawie o zasadach prowadzenia rozwoju (art. 5 ust 2 pkt 7)
5. partnerstwo publiczno prywatne (art. 11, ust 5)
6. umowy międzynarodowe dotyczące niepodlegających zwrotowi środków ze źródeł zagranicznych (art. 11, ust 5)

Zlecenie zadań publicznych i przekazywanie dotacji przez organy administracji publicznej na rzecz organizacji pozarządowych przewidują również inne ustawy, np. Ustawa o pomocy społecznej, Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu niepełnosprawnych, Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii. Jednak tryb zlecenia zadań publicznych jest zawsze ten sam – określony Ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Środki publiczne mogą również trafiać do organizacji w formie zamówień publicznych.

W praktyce najczęściej mamy do czynienia ze wspieraniem wykonywania zadania publicznego (potocznie zwanego zlecaniem), co wiąże się z koniecznością wniesienia wkładu własnego przez podmiot składający ofertę, zamiast znacznie korzystniejszej formy, jaką jest powierzenie. Dodatkowym utrudnieniem jest coroczny tryb wyłaniania wykonawcy, co nie sprzyja racjonalnemu planowaniu wydatków. W Grajewie zastosowano po raz pierwszy system wieloletni (realizacja Centrum Organizacji Pozarządowych w roku 2021 i 2022 – Zarządzenie nr 356/20 Burmistrza Miasta Grajewa z dnia 17 grudnia 2020 roku). W ogłoszeniu konkursu wskazano oczekiwany poziom rezultatów zadania, a załącznikiem do Zarządzenia był – wypracowany wcześniej Standard Działania COP.

REKOMENDACJA

Wieloletnia umowa, poza stabilnością realizacji zadania, daje możliwość na racjonalne planowanie poszczególnych działań, rozłożenie wydatków na poszczególne lata adekwatnie do potrzeb, możliwość stopniowego i systematycznego doposażania Centrum oraz ciągłość prowadzenia usługi, co przy konkursach jednorocznych bywa niemożliwe.

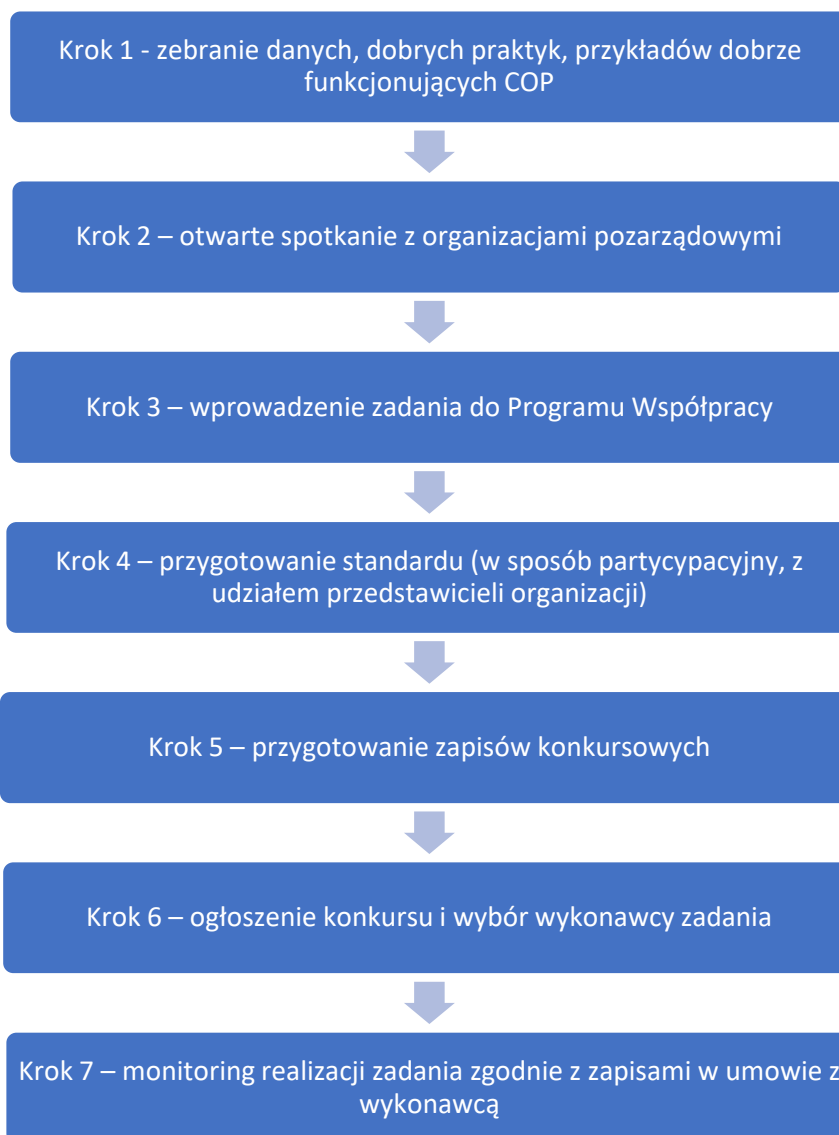
Warto pamiętać, żeby uwzględnić również wieloletnie działania w Rocznym Programie Współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi. Do podpisania wieloletniej umowy z podmiotem realizującym usługę nie jest konieczne tworzenie i uchwalanie Wieloletniego Programu Współpracy.

Rekomendujemy również częstsze korzystanie z możliwości powierzania zadań a nie zlecania. Zlecenie zadania publicznego w praktyce przekłada się na finansowanie zadania w części przez startującą w konkursie organizację pozarządową. Konieczność wnoszenia wkładu własnego bywa ograniczeniem możliwości ubiegania się o zadanie. Dotyczy to zwłaszcza sytuacji, kiedy zadanie jest prowadzone w pomieszczeniach należących do gminy, kiedy nie ma możliwości uwzględnienia sprzętu czy sali jako wkładu rzeczowego.

USŁUGI WSPIERAJĄCE AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKĄ NA PRZYKŁADZIE CENTRUM ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

Zadania własne gminy najczęściej są realizowane przez jednostki tej gminie podległe – gmina ma możliwość kontrolowania jakości usług, ma wpływ na obsadę stanowisk, może w trakcie roku budżetowego zmieniać zasady. Zlecenie usług na zewnątrz niesie za sobą ryzyko niższej jakości usługi i braku możliwości właściwego nadzoru nad przebiegiem zadania. O ile łatwo to zrozumieć w przypadku usług edukacyjnych czy zdrowotnych (choć coraz częściej one też są zlecane wyspecjalizowanym PES), o tyle w przypadku usług w zakresie kultury, sportu, usług dla seniorów, wypoczynku dzieci i młodzieży czy wsparcia dla organizacji pozarządowych troska o jakość nie usprawiedliwia obarczania nimi tylko jst.

Usługi wspierające aktywność obywatelską są świetnym przykładem bardzo różnego podejścia samorządów – zadania COP prowadzone są w wielu miejscach samodzielnie przez urząd, bywają prowadzone w partnerstwach (za część zadań odpowiada urząd, a za część organizacje, które biorą na siebie częściowe zadania), w niektórych przypadkach całość zadania jest przekazywana na zewnątrz. Problemy związane z jakością prowadzenia tej usługi rozwiązuje standaryzacja. Ważne, żeby zapisy, które trafiają do standardu były wypracowane wspólnie, przez wszystkie zainteresowane strony – samorząd, podmioty, które mogą przejąć takie zadania oraz podmioty, które będą z niego korzystać.

W Grajewie dotychczas nie funkcjonowało Centrum Organizacji Pozarządowych jest to zatem nowa usługa skierowana do mieszkańców miasta i działających organizacji. Zaplanowano powołanie COP w formie zlecenia zadania publicznego organizacji pozarządowej. W fazie testowania opracowano dokumentację konkursową uwzględniającą podstawowe standardy funkcjonowania centrum na podstawie zebranych przez animatorów potrzeb organizacji pozarządowych. Standard uwzględnia też kwestie dostępności usług, równości szans, możliwości korzystania z usług wszystkich mieszkańców, nie tylko członków organizacji pozarządowych ale również grup nieformalnych. Standard jest załącznikiem do Zarządzenia Burmistrza Miasta Grajewo ogłaszającego nabór ofert za realizację zadania. Dodatkowo – w ogłoszeniu o konkursie określone zostały minimalne rezultaty konieczne do osiągnięcia przez realizatora usługi.

<https://www.grajewo.pl/pl/urządmiasta/ngo/ogloszenia2020r/zarządzenie-nr-35620-burmistrza-miasta-grajewo-z-dnia-17-grudnia-2020-r.html>

REKOMENDACJA

Ważne jest partycypacyjne tworzenie takich standardów i systemowo prowadzona ewaluacja, tak aby można było wprowadzać do nich niezbędne poprawki i modyfikacje. Każdy standard powinien być żywym, odpowiadającym na zmieniające się potrzeby i uwarunkowania dokumentem.

Dokument w Grajewie powstał w sposób partycypacyjny, przy współudziale przedstawicieli organizacji pozarządowych i urzędników odpowiedzialnych za realizację zadań zleconych. Pod koniec 2022 roku wspólnie też będzie dokonana analiza działania i ewaluacja efektów. Doświadczenie pandemii i ograniczeń związanych z obostrzeniami sanitarnymi dodatkowo wymusiło stosowanie różnorodnych form wsparcia (zdalne, telefoniczne, indywidualne) i warunków (konieczność stosowania dystansu społecznego), które mogą na stałe pozostać w zapisach a jednocześnie wskazują na niezbędne doposażenie miejsca świadczenia usługi w potrzebny sprzęt i oprogramowanie.

Zwrócono również uwagę na dostępność usługi dla osób wymagających szczególnych rozwiązań (osoby z niepełnosprawnościami, seniorzy, osoby z dziećmi, osoby z trudnościami w poruszaniu się), czego efektem jest dostosowanie wejść do budynku i łazienki.

STANDARD DZIAŁANIA CENTRUM ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH W GRAJEWIE (COP) na lata 2021-2022

Podstawa prawna:

- Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057);
- Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r (Dz. U. z 2020 r. poz. 713, z późn. zm.);
- Rozporządzenie Przewodniczącego Komitetu do spraw Pożytku Publicznego z dnia 24 października 2018 r. w sprawie wzorów ofert i ramowych wzorów umów dotyczących realizacji zadań publicznych oraz wzorów sprawozdań z wykonania tych zadań (Dz. U. z 2018 r. poz. 2057);
- Uchwała Nr XXVI/209/20 Rady Miasta Grajewo z dnia 25 listopada 2020 r. w sprawie przyjęcia rocznego Programu współpracy miasta Grajewo z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na 2021 rok (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2020 r. poz. 4972).

Nazwa: Centrum Organizacji Pozarządowych w Grajewie (w skrócie COP)

I. Wstęp

Aktywność mieszkańców oraz tworzonych przez nich grup obywatelskich (formalnych i nieformalnych) oraz organizacji pozarządowych jest jednym z głównych warunków rozwoju lokalnego. Aktywność ta jest wciąż niewystarczająca, co powoduje m.in. niewykorzystanie wielu zasobów lokalnych i zewnętrznych. Aby temu zapobiec należy uruchamiać działania aktywizujące. Jedną z form działań aktywizujących jest uruchomienie od 1 sierpnia 2020 r. Centrum Organizacji Pozarządowych w Grajewie. Zadanie to realizowane jest na terenie miasta Grajewo poprzez działania informacyjne, promocyjne, animacyjne, doradcze, edukacyjne i integracyjne, a także wsparcie techniczne. Poprzez szereg działań COP aktywizuje mieszkańców, powoduje rozwój społeczny, co w dłuższej perspektywie poprawia jakość życia mieszkańców.

II. Misja Centrum

Misją centrum jest wzmocnienie sektora pozarządowego i sektora obywatelskiego oraz wspieranie aktywności obywateli w działaniach na rzecz dobra wspólnego mieszkańców miasta Grajewo i poprawy jakości życia oraz lepszego rozpoznawania i zaspokajania potrzeb społecznych. Centrum Organizacji Pozarządowych w Grajewie zadanie realizować będzie poprzez: stwarzanie warunków do aktywnej działalności organizacji pozarządowych, podnoszenie profesjonalizmu organizacji pozarządowych i ich członków, pracowników, wolontariuszy poprzez działania edukacyjne i poradnictwo, integrację sektora pozarządowego, budowanie współpracy i komunikacji między administracją samorządową, biznesem oraz organizacjami pozarządowymi. COP służy rozwijaniu dialogu społecznego i partnerstw, wspiera aktywności organizacji pozarządowych oraz ideę wolontariatu, rozwija świadomość społeczną mieszkańców i wspiera ich w realizacji inicjatyw w tym zakresie.

III. Zadania Centrum Organizacji Pozarządowych w Grajewie

Do głównych zadań należy:

- współdziałanie oraz wspieranie organizacji pozarządowych zgodnie z ich działalnością statutową w szczególności na rzecz rozwoju miasta Grajewo oraz na rzecz mieszkańców miasta Grajewo;
- wspieranie rozwoju i działalności grup obywatelskich (formalnych i nieformalnych) w celu poprawy jakości życia i zaspokajania potrzeb społecznych mieszkańców miasta Grajewo;
- tworzenie warunków organizacyjno-technicznych w celu podniesienia sprawności funkcjonalnej organizacji, w tym zapewnienie dostępu do sprzętu biurowego i zapewnienie miejsca do przechowywania dokumentów;
- wspieranie procesu inkubowania organizacji, w tym stworzenie miejsca na jego siedzibę i funkcjonowanie organizacji;
- podnoszenie profesjonalizmu organizacji pozarządowych i ich członków, pracowników, wolontariuszy poprzez działania edukacyjne i poradnictwo;
- udzielanie informacji oraz pomocy przy wypełnianiu dokumentów dotyczących realizacji zadań publicznych przez organizacje pozarządowe;
- budowanie pozytywnego wizerunku sektora pozarządowego,
- promocja sektora pozarządowego i jego działalności,
- promocja miasta Grajewo.

IV. Zakres podmiotowy, Odbiorcy

Odbiorcami usługi COP będą:

- organizacje pozarządowe z terenu miasta Grajewo (dopuszcza się możliwość korzystania z COP przez organizacje spoza terenu miasta pod warunkiem realizacji zadań na rzecz mieszkańców miasta Grajewo),
- osoby zainteresowane działalnością III sektora,
- osoby współpracujące z organizacjami pozarządowymi,
- grupy formalne i nieformalne mieszkańców miasta, chcących działać na jego rzecz w zakresie sfery działalności pożytku publicznego.

V. Zakres rzeczowy

COP powierzone zadanie realizowało będzie poprzez:

- udostępnianie pomieszczeń i sprzętu;
- działania edukacyjne i poradnictwo (w skali roku co najmniej: 45 godzin zrealizowanego doradztwa, 4 zrealizowane szkolenia dla organizacji/grup formalnych i nieformalnych, 2 wydarzenia integracyjne skierowane do organizacji pozarządowych);
- prowadzenie strony w mediach społecznościowych.

VI. Pomieszczenia i wyposażenie Centrum

1. położenie biura:

Siedziba Centrum Organizacji Pozarządowych w Grajewie położona jest w budynku należącym do Miasta Grajewo przy ul. Wojska Polskiego 61B, 19-200 Grajewo (park z czołgami).

2. opis siedziby:

Właścicielem nieruchomości położonej w Grajewie przy ul. Wojska Polskiego 61B, oznaczonej w ewidencji gruntów jako działka nr 1853/1 o powierzchni 10156 m² i jako działka nr 1848 o powierzchni 29m² jest Miasto Grajewo.

Na wyżej opisanej nieruchomości usytuowany jest budynek administracyjno-biurowy o powierzchni użytkowej 119,50 m², murowany, bez podpiwniczenia, wyposażony w instalację elektryczną, wodną, sanitarną i ogrzewanie olejowe.

3. dostępność:

Korzystanie z pomieszczeń i zasobów Centrum odbywa się w godzinach wyznaczonych przez Operatora dyżurów lub w innych uzgodnionych z nim godzinach, zakładając, że minimalny czas pracy to 10 godzin w miesiącu.

Centrum zapewnia zasoby lokalowe do udzielania wszystkich świadczonych usług. Centrum zapewnia przestrzeń gwarantującą poufność (w kontekście np. doradztwa) i skuteczność (np. w kontekście szkoleń – sala szkoleniowa).

Przed wejściem do budynku znajduje się tablica informacyjna.

Centrum dysponuje adresem mailowym COP oraz kontem na portalu społecznościowym. Na stronie www.grajewo.pl jest zakładka Centrum Organizacji Pozarządowych w Grajewie. Część usług (np. świadczenie poradnictwa) dla osób niepełnosprawnych będzie odbywać się poza siedzibą COP, jeżeli punkt COP będzie niedostosowanym do ich potrzeb.

4. wyposażenie:

W budynku Centrum znajdują się gabloty wiszące i stojące, biurka, taborety, stoły, wieszaki stojące metalowe, szafki kuchenne, termobateria nad zlew, pojemniki, zestaw monitoringu i piec olejowy.

Operator COP w ramach kosztów rzeczowych może dokonać zakupu wyposażenia o wartości jednostkowej nie przekraczającej kwoty 1.000,00 zł. np. stojaka flipchart, tablic korkowych, drobnych mebli itp.

Z wybraną w otwartym konkursie ofert organizacją Miasto Grajewo zawrze umowę użyczenia pomieszczeń, w których prowadzona będzie działalność Centrum Organizacji Pozarządowych (COP). Budynek będzie używany nieodpłatnie przez Biorącego na prowadzenie Centrum Organizacji Pozarządowych w Grajewie, którego celem jest aktywizowanie i wsparcie merytoryczne organizacji pozarządowych i innych podmiotów ze sfery pożytku publicznego.

VII. Doświadczenie

Zadania COP realizowane będą przez organizacje posiadające udokumentowane doświadczenie we wspieraniu organizacji pozarządowych z zakresu m.in. zarządzania organizacją i problematyką związaną z funkcjonowaniem organizacji pozarządowej, prowadzenia ewidencji księgowej i dokumentacji księgowej, realizacji projektów, zarządzania finansami w organizacji pozarządowej i rozliczania projektów.

VIII. Finansowanie działalności Centrum

Przyznanie dotacji następuje na zasadzie wspierania wykonywania zadań publicznych zgodnie z art. 5 ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057).

Finansowanie COP opiera się na dotacji z Miasta Grajewo przekazanej w formie wspierania realizacji zadania publicznego w ramach otwartego konkursu ofert. Wnioskowana kwota dotacji nie może przekroczyć 80% sumy wszystkich kosztów realizacji zadania.

Oferent ma obowiązek wniesienia wkładu własnego tj. wkład własny finansowy oraz wkład własny niefinansowy (osobowy i rzeczowy) w wysokości co najmniej 20% sumy wszystkich kosztów realizacji zadania.

IX. Zasady regulujące pracę Centrum:

- pomocniczość - wszelka pomoc udzielana jest z poszanowaniem autonomii klienta, w sposób mobilizujący klienta do możliwie najszerszej aktywności i samodzielności;
- partnerstwo/współpraca – COP stara się włączać w swoje działania jak najwięcej partnerów i przyjaciół, aby wspólnie z nimi realizować swoją misję, dając przykład do podobnych działań partnerskich;
- Centrum ułatwia kontakt odbiorcom z wyspecjalizowanymi organizacjami w mieście, powiecie, regionie. COP inicjując dane działania dba o to, aby robić to we współpracy lub po konsultacji z organizacjami/instytucjami, które już prowadzą działania w danym obszarze na tym terenie. Ważnym partnerem dla Centrum jest samorząd.
- równość szans – COP dba o to, aby jego oferta uwzględniała działania na rzecz grup będących w trudniejszym położeniu z racji wieku, miejsca zamieszkania, płci, stopnia sprawności, przynależności etnicznej lub narodowej, wyznania, stanu ekonomicznego i tożsamości;
- zrównoważony rozwój – COP dba o to, aby jego działania nie prowadziły do rezultatów negatywnych dla danej społeczności, nie tylko w obszarze społecznym, ale także przyrodniczym i ekonomicznym. W miarę możliwości Centrum korzysta przy realizacji swoich działań z zasobów lokalnych i działa z poszanowaniem zasady sprawiedliwego handlu;
- innowacyjność w wymiarze lokalnym - COP inspirowanie do działania promując nowe rozwiązania i dobre praktyki, wyznacza nowe standardy swoją działalnością;
- zakorzenienie w środowisku lokalnym – COP zna środowisko, w którym działa, a działania swoje opiera na lokalnych zasobach ludzkich, organizacyjnych, ekonomicznych, o ile jest to możliwe;
- przejrzystość – Centrum działa przejrzysto i jawnie, informując społeczność lokalną o wszelkich aspektach swoich działań. Centrum dba o to, aby nakłady poniesione na realizowane zadania przynosiły jak najlepsze rezultaty.

X. Zasady monitoringu i ewaluacji realizowanych usług w COP

Monitoring prawidłowości realizacji zadania odbywał się będzie przez:

1. prowadzenie rejestru godzin doradztwa;
2. prowadzenie rejestru szkoleń, spotkań, konferencji itd. zorganizowanych przez COP lub w pomieszczeniach COP;
3. prowadzenie rejestru osób/podmiotów korzystających z lokalu i sprzętu będącego na wyposażeniu COP;
4. ankietowanie uczestników szkoleń i innych form wsparcia.

Raz w roku, w terminie do końca stycznia, Operator COP sporządza sprawozdanie z pracy COP - sprawozdanie to przekazuje do Urzędu Miasta Grajewo.

XI. Regulacje

Skargi na poziom usług świadczonych przez COP rozpatrywane są przez Burmistrza Miasta.

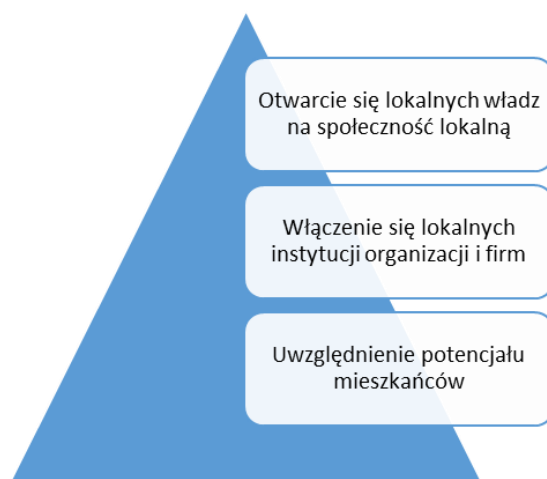
Rekomendacje do realizacji społecznej koncepcji zagospodarowania budynku

Proces rewitalizacji w mieście czy też miejscowości zakłada zmiany w dużej skali. Naturalnym jest, że w społecznościach lokalnych budzi on wiele obaw. Dzieje się tak przede wszystkim dlatego, że rewitalizacja dotyczy najbliższego otoczenia a niekiedy miejsca zamieszkania mieszkańców (zdarzają się konieczności przesiedleń mieszkańców, czy wyburzeń budynków mieszkalnych nie spełniających wymogów budowlanych czy też budynków gospodarczych np. garaży czy komórek lokatorskich). Rewitalizacja zakłada zmianę funkcji przestrzeni czy też zmiany w systemie komunikacji. Dla wielu mieszkańców zwłaszcza starszych zmiany te są trudne do zaakceptowania.

Dodatkowym utrudnieniem jest czynnik ludzki a dokładnie stygmatyzowanie mieszkańców obszaru rewitalizacji. Obszary rewitalizacji wyznaczane są w tych częściach/dzielnicach miast, w których występuje największa koncentracja negatywnych zjawisk społecznych. W potocznym rozumieniu obszar rewitalizacji, obszar zdegradowany to obszar na którym w znacznym stopniu występują problemy społeczne takie jak: bezrobocie, niezaradność życiowa, nałogi a więc mieszkańcy tego obszaru to w potocznym rozumieniu „patologia”, „ludzie zagrożeni wykluczeniem społecznym”, „biedota”. Nikt nie lubi być tak szufladkowany, zwłaszcza, że kumulacja problemów społecznych na danym obszarze nie oznacza, że obszar ten jest zamieszkiwany wyłącznie przez osoby z kręgu wykluczenia społecznego.

Z punktu widzenia władz lokalnych i realizatorów procesów rewitalizacji ważne jest, aby przeprowadzić zaplanowany w programie rewitalizacji proces w sposób jak najmniej konfliktowy, oraz z uwzględnieniem potrzeb oraz stanowisk wszystkich interesariuszy procesu. Kluczowym elementem takiego podejścia jest działanie partycypacyjne czyli włączające. Niezbędne jest wykorzystanie potencjału drzemącego w mieszkańcach oraz w lokalnie działających instytucjach, organizacjach oraz firmach do tego, aby aktywnie realizować plany zawarte w programie rewitalizacji. Równie ważne i kluczowe jest otwarcie się lokalnych władz na społeczność lokalną, jej potrzeby oraz co najważniejsze pomysły.

DZIAŁANIE PARTYCYPACYJNE W PROCESIE REWITALIZACJI – KLUCZOWE ZASADY

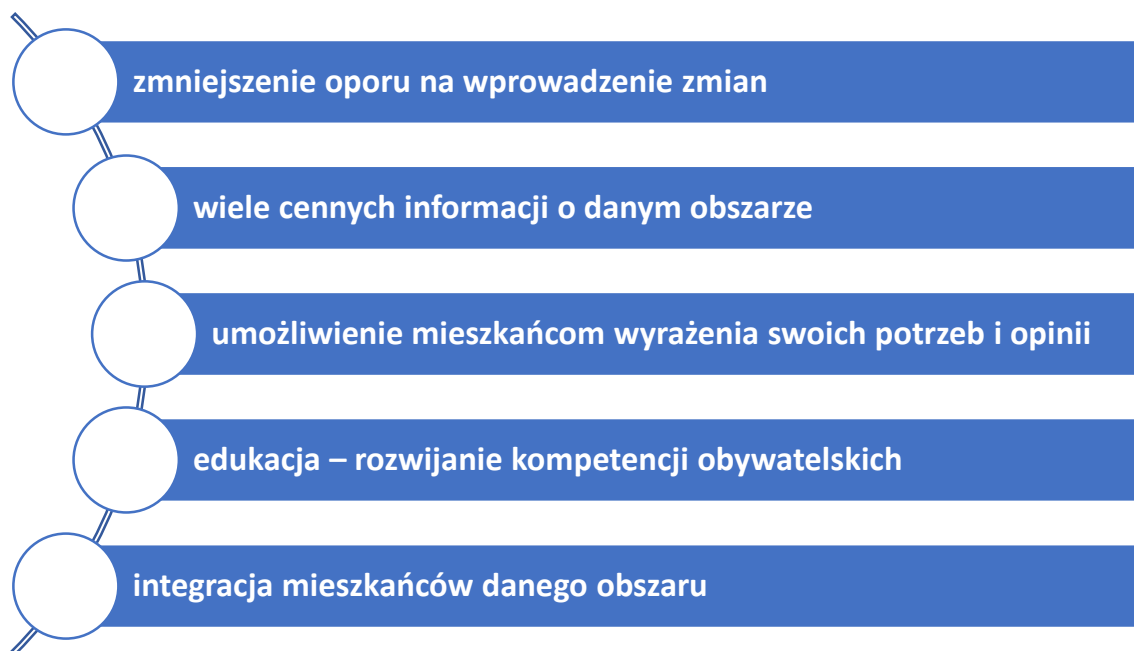

DLACZEGO WARTO WŁĄCZAĆ PROCESY PARTYCYPACYJNE W REALIZACJĘ DZIAŁAŃ REWITALIZACYJNYCH?

Możemy sobie wyobrazić sytuację, w której władze lokalne przygotowują pewną inwestycję, pozyskują na nią środki oraz ją realizują. Nie informują mieszkańców, nie konsultują, nie włączają ich w proces planowania. Mamy takie doświadczenia w Polsce. Przykładem jest „rewitalizacja” centrów, rynków wielu polskich miast i miasteczek przeprowadzana bez udziału mieszkańców jeszcze kilkanaście lat temu. Inwestycje te nie uzyskały społecznej akceptacji, w wielu miejscach dochodziło do sprzeciwu mieszkańców, w wielu do dewastacji przestrzeni np. poprzez wycinkę drzew, które były cenne dla lokalnej społeczności.

Pierwszym argumentem przemawiającym za tym, aby włączać procesy partycypacyjne w proces rewitalizacji jest zatem **zmniejszenie oporu na wprowadzenie zmian**. Nawet trudne decyzje przedyskutowane oraz przeanalizowane przez zainteresowane strony są bardziej przez nie akceptowane. Warto także zwrócić uwagę na doświadczenie mieszkańców oraz widzenie praktycznych aspektów danego problemu czy rozwiązania. Użytkownicy z racji bliskości i codziennego użytkowania danej przestrzeni mogą mieć ciekawe i cenne spostrzeżenia, **mogą dostarczyć wielu cennych informacji o danym obszarze**, które mogą okazać się kluczowe lub po prostu warte wykorzystania w planowanych inwestycjach, np. wskażą miejsca w których w przypadku ulewnego deszczu gromadzi się woda, wskażą miejsca zamieszkiwane przez ciekawy gatunek ptaków, warty ochrony, pokażą miejsce trudne do pokonania osobie z niepełnosprawnością lub rodzicom z małymi dziećmi. Spojrzenie na przestrzeń oczami jej użytkowników jest jedną z zasad uniwersalnego projektowania i przyczynia się do tworzenia przestrzeni przyjaznej dla wszystkich użytkowników. Kolejnym argumentem jest także **umożliwienie mieszkańcom wyrażenia swoich potrzeb i opinii**. Pomysły pochodzące w wielu stron i od wielu interesariuszy znacznie wzbogacają wiedzę na temat danego obszaru. Osoby zainteresowane mają często ciekawe pomysły oraz spostrzeżenia. Argumentami przemawiającymi za procesami partycypacji są także argumenty dotyczące pewnego metapoziomu takie jak **edukacja – rozwijanie kompetencji obywatelskich** mieszkańców danego obszaru jak również **integracja mieszkańców** danego obszaru.

CELE PARTYCYPACYJNYCH DZIAŁAŃ W PROCESACH REWITALIZACJI

DOBRA PARTYCYPACJA

Projektując procesy partycypacyjne warto wziąć pod uwagę następujące elementy, które składają się na proces, który ma potencjał by zamierzone efekty. Do tych elementów należą:

- właściwy moment podjęcia działań partycypacyjnych. Dla każdego procesu moment ten jest inny, warto proces partycypacyjny podjąć możliwe jak najwcześniej, należy się jednak do niego właściwie przygotować, zebrać niezbędne informacje, zadbać o wsparcie ekspertów, dogłębnie przeanalizować możliwe rozwiązania.
- współpraca, możliwość współtworzenia – przed podjęciem działania należy przeanalizować wszystkich możliwych interesariuszy oraz zadbać o to, aby przekazać im informację o procesie rewitalizacji i jego harmonogramie oraz zasadach i możliwościach włączenia się do procesu
- realność dialogu – nikt nie lubi brać udział w konsultacjach jedynie „fasadowych”, zapraszając mieszkańców i lokalnych interesariuszy do dyskusji i konsultacji należy zadbać o to, aby ich głos miał szansę być wysłuchanym, aby ich pomysły miały szansę być poddane rzetelnej analizie
- egzekwowanie przejrzystości procesu i dostępu do informacji – ważne jest pokazanie ścieżki procesu konsultacji, etapów oraz całości procesu czy interwencji, którego dotyczą konsultacje.
- dbałość o wyjaśnianie i akceptację reguł rządzących dziedziną, której dotyczy projekt – należy od początku pokazywać wszystkie możliwości, określać ramy w których jest możliwe podjęcie interwencji, od początku eliminować działania nierealne do wykonania w danych warunkach.
- kompetencje i współpraca profesjonalistów – planując procesy partycypacyjne warto zapewnić odpowiednie wsparcie ekspertów, którzy wyjaśnią często skomplikowane procesy, podsuną argumenty za i przeciw, pomogą już na początku procesu konsultacyjnego wyeliminować nierealne rozwiązania.

- realizm i odwaga, a nie roszczeniowość żądań - warto postawić na praktyczne rozwiązania, choć nie zawsze spełnią one oczekiwania wszystkich interesariuszy.
- wykorzystanie wielu kanałów i sposobów komunikacji (także interaktywnych) zapewni większy udział zainteresowanych w procesach partycypacyjnych

SPOŁECZNA KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA BUDYNKU KROK PO KROKU

Spółeczna koncepcja zagospodarowania (budynku, parku, przestrzeni publicznej) to kompleksowa wizja rewitalizacji i rozwoju przestrzeni publicznej, przeprowadzenie dialogu społecznego od początku (zgromadzenie kompletnej wiedzy) do końca (całościowe rozwiązanie, przedstawione władzom lokalnym oraz interesariuszom).

W projekcie stworzone zostały dwie społeczne koncepcje, na bazie których opracowano rekomendacje.

REKOMENDACJE DOTYCZĄCE REALIZACJI SPOŁECZNEJ KONCEPCJI ZAGOSPODAROWANIA.

Krok 1 - Zebranie informacji o budynku w tym kwerenda historyczna. Pierwszym krokiem jest zebranie informacji o budynku i jego historii. Analizie warto poddać także dotychczasowe funkcje, jakie pełnił dany obiekt. Warto zebrać dostępne zdjęcia i plany budynku zarówno te współczesne jak również archiwalne. Warto także zebrać wspomnienia, relacje osób związanych z tym budynkiem/obiektem pochodzące od mieszkańców, pracowników, osób mieszkających w sąsiedztwie. Zebrane informacje zwłaszcza funkcjonalność budynku mogą pomóc w formułowaniu koncepcji i poszukiwaniu nowych funkcji dla obiektu. Mają także znaczącą wartość historyczną oraz wspierającą kultywowanie tożsamości lokalnej danej społeczności.

Krok 2 – Stworzenie planu budynku i dokumentacji zdjęciowej. Przystępując do opracowania koncepcji zagospodarowania warto wykonać dogłębną dokumentację w tym: stworzyć aktualne plany budynku (który mógł być wielokrotnie przebudowywany w przeszłości), zwymiarować poszczególne pomieszczenia w tym także ciągi komunikacyjne i toalety, zwrócić uwagę na dostępność budynku dla osób ze specjalnymi potrzebami w tym dla osób z niepełnosprawnościami; wykonać szczegółową dokumentację zdjęciową obiektu pokazującą aktualny wygląd. Zebranie materiałów pozwoli na wsparcie w konsultacjach z ekspertami oraz będzie stanowiło materiał do pracy podczas warsztatów planistycznych ze społecznością lokalną. O ile to możliwe warto przeprowadzić także analizę stanu technicznego obiektu. Analiza taka wymaga środków finansowych oraz pracy ekspertów pozwoli jednak na dokładne określenie warunków wykorzystania obiektu/budynku. Jest to szczególnie istotne w przypadku budynków przez wiele lat nieużytkowanych (pustostanów i zabytków).

Krok 3 – Konsultacje z ekspertami. Obiekt poddawany tworzeniu społecznej koncepcji zagospodarowania należy poddać konsultacjom z ekspertami w zakresie budownictwa, architektury oraz zagospodarowania przestrzennego. Warto aby określili stan techniczny obiektu, oraz konieczne prace do wykonania, aby mógł on być wykorzystywany. Ekspertiści powinni także wypowiedzieć się odnośnie możliwych funkcji, jakie obiekt mógłby pełnić w przyszłości. Warto na tym etapie wyeliminować te potencjalne funkcje, które nie będą możliwe do zastosowania np. ze względu na wielkość obiektu, stan techniczny czy inne czynniki takie jak np. lokalizacja.

Krok 4 – Przygotowanie procesu konsultacyjnego – analiza interesariuszy. Przygotowując proces konsultacyjny warto przeprowadzić dogłębną analizę interesariuszy (wszystkich, na których planowany proces ma wpływ, jak również tych, którzy mają wpływ na proces). Do interesariuszy z pewnością należy zaliczyć: osoby związane z budynkiem: mieszkańców i sąsiadów, lokalnych przedsiębiorców, potencjalnych użytkowników budynku, lokalnych liderów społecznych, władze lokalne, radnych, przedstawicieli lokalnych organizacji pozarządowych. Warto także dla każdej z grup określić rolę oraz potencjalne „interesy” dotyczące obiektu. Tworząc analizę interesariuszy warto zadbać także o udział osób/grup o szczególnych potrzebach np. osób z niepełnosprawnościami, młodzieży, rodziców z dziećmi, seniorów. Ich optyka może wnieść ciekawe i funkcjonalne uwagi do tworzonej społecznej koncepcji zagospodarowania. Udział interesariuszy o specjalnych potrzebach odpowiada zasadom uniwersalnego projektowania, w szczególności z zasadą 1 - Użyteczność dla osób o różnej sprawności.

Po wykonaniu analizy interesariuszy należy przygotować plan warsztatów planistycznych, zastanowić się nad tym, w jakim miejscu będą realizowane. Najlepiej aby, jeśli stan techniczny obiektu na to pozwala, zrealizować je w obiekcie podlegającym konsultacjom, uczestnicy mogą w takim przypadku zobaczyć budynek i na miejscu zastanowić się nad możliwymi jego funkcjami. Wiele interesujących kwestii można w takim przypadku przeanalizować i sprawdzić. Jeśli jednak ze względu na stan techniczny budynku lub utrudniony dostęp do niego uniemożliwia przeprowadzenie warsztatów w tym miejscu, warto zaprosić interesariuszy do krótkiej wizji lokalnej, spaceru po obiekcie lub w jego otoczeniu a następnie zaproszenie interesariuszy na warsztaty planistyczne. Warto zastanowić się także nad ilością planowanych wydarzeń/warsztatów, oraz optymalną ilością uczestników warsztatów, tak aby dobrze zaplanować promocję procesu.

Krok 5 – Promocja procesu i zaproszenie interesariuszy. Promocja procesu tworzenia społecznej koncepcji zagospodarowania to bardzo ważny etap procesu partycypacyjnego i warto poświęcić czas, aby go dobrze zaplanować. Posiadając analizę interesariuszy należy dostosować do każdej z grup kanały informacyjne. Powinny być one zróżnicowane i dostosowane do potrzeb. Warto zastosować zarówno kanały tradycyjne takie jak ogłoszenia (na obiekcie i w jego otoczeniu), na tablicach informacyjnych, w mediach lokalnych jak i internetowe na stronach internetowych, w mediach społecznościowych oraz poprzez newslettery i celowaną wysyłkę mailową. Warto skorzystać z baz lokalnych instytucji i organizacji zainteresowanych konsultacjami np. nawiązać współpracę z uniwersytetem trzeciego wieku lub inną organizacją senioralną, z organizacjami zrzeszającymi i działającymi na rzecz osób z niepełnosprawnościami. Warto także rozważyć prowadzenie aktywnej rekrutacji tzn. osobiście zapraszać do konsultacji, stworzyć kanały komunikacji dwustronnej – forum internetowe.

Realizując społeczną koncepcję zagospodarowania lokalu po byłej aptece w centrum Grajewa znajdującą się na parterze budynku komunalnego na etapie promocji warsztatów planistycznych pracownicy Zakładu Administracji Domów Mieszkalnych osobiście zapraszali mieszkańców budynku do udziału w warsztatach i przekazywali niezbędne informacje. Zwiększyło to zainteresowanie warsztatami i zapewniło aktywny udział mieszkańców w warsztatach. Zwiększyło także zaufanie do planowanych działań w lokalu przez dłuższy czas nieużytkowanym.

Budzimy GRAJEWO!

Masz pomysł na wykorzystanie budynku w parku przy ul. Wojska Polskiego?
Jeśli tak, to przyjdź i porozmawiaj przy kawie z Burmistrzem o jego rewitalizacji.
Serdecznie zapraszamy wszystkich mieszkańców, zainteresowanych
losem budynku do zabrania głosu.

Kiedy: 16 czerwca 2019 r. w godzinach od 14:00 - 16:00
Gdzie: park przy ulicy Wojska Polskiego

Fundusze Europejskie
Środek Edukacja Rozwój

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

„Nasze Grajewo model wspólnotowego zarządzania rewitalizacją z wykorzystaniem doświadczeń Turynu”

Krok 6 – Warsztaty planistyczne (opcjonalnie z wykorzystaniem map, planów) . Realizując warsztaty należy zaplanować dokładny konspekt/plan warsztatów. Warsztaty powinny być realizowane przez doświadczonych moderatorów. Warto aby był więcej niż jeden moderator, tak aby zebrać wszystkie pojawiające się pomysły. Warsztaty powinny być też dostosowane czasowo zarówno do zakresu tematycznego jak również do ilości uczestników. Rekomendowane są aktywne formy pracy w podziale na mniejsze grupy/stoliki, tak aby zapewnić każdemu z uczestników komfort wypowiedzi. Warsztaty mogą dotyczyć: wspomnień uczestników związanych z danym obiektem, poszukiwaniu funkcji jakie mógłby pełnić dany obiekt, rekomendacji uczestników co do wyglądu obiektu, rekomendacji co do użyteczności obiektu dla poszczególnych grup (np. jakie dostosowania powinny być wprowadzone aby budynek był funkcjonalny i dostępny dla osób z niepełnosprawnościami). Pracując warsztatowo warto wykorzystać zebrane wcześniej materiały: wyniki kwerendy historycznej, plany i pomiary budynku, dokumentację zdjęciową. Warto także zadbać o udział w warsztatach aktualnych właścicieli i administratorów obiektu oraz ekspertów.

PLAN WARSZTATÓW PLANISTYCZNYCH ZREALIZOWANYCH W GRAJEWIE (w lokalu po aptece, oraz w budynku w parku)

1. Przywitanie uczestników, przedstawienie celów warsztatów oraz idei społecznej koncepcji zagospodarowania obiektu.
2. Prezentacja dotycząca budynku i dotychczasowych jego funkcji przeprowadzona przez burmistrza Grajewo (właścicielem budynków jest Miasto Grajewo)
3. Spacer/ wizja lokalna obiektu w mniejszych grupach z moderatorami
4. Zaproszenie uczestników do pracy warsztatowej/stolikowej opartej na metodologii burzy mózgów (generowanie wielu pomysłów, nie odrzucanie pomysłów we wstępnej fazie, pozytywna komunikacja, unikanie krytyki)
 - wspomnienia uczestników związane z obiektem oraz funkcjami jakie pełnił w przeszłości
 - poszukiwanie funkcji jakie mógłby pełnić obiekt w najbliższej przyszłości
 - zebranie rekomendacji i pomysłów uczestników co do wyglądu obiektu,
 - zebranie rekomendacji i pomysłów uczestników co do użyteczności obiektu dla poszczególnych grup (wszystkie pomysły uwagi i rekomendacje zostały spisane lub naniesione na planach budynku dostępnych przy stolikach warsztatowych)
5. Prezentacja wyników prac grup oraz komentarz ekspertów co do wypracowanych funkcjonalności obiektów
6. Podziękowanie i zakończenie warsztatów

Krok 7 – Opracowanie wypracowanych rozwiązań i przedstawienie koncepcji. Zebrane na warsztatach materiały należy zebrać i opracować w formie raportu z uwzględnieniem wszystkich zaproponowanych pomysłów oraz rekomendacji ekspertów. Powstały raport powinien zostać upubliczniony a wyniki zaprezentowane zarówno uczestnikom procesu jak również szerszej społeczności lokalnej.

Spółeczna koncepcja powinna także być wykorzystana przez władze lokalne w procesie planowania działań rewitalizacyjnych w obiekcie. Warto przedstawić wyniki społecznej koncepcji zagospodarowania radnym (radzie gminy), to oni mają realny wpływ na budżet gminy i będą decydować o ostatecznym przeznaczeniu i podziale środków.

W projekcie została opracowana społeczna koncepcja zagospodarowania budynku w parku przy ulicy Wojska Polskiego w Grajewie. Budynek w przeszłości wykorzystywany był do różnorodnych celów. między innymi znajdowało się tam muzeum oraz przedszkole. Przed przystąpieniem do procesu społecznej koncepcji zagospodarowania budynku, z obiektu korzystały dwie lokalne organizacje pozarządowe Związek Strzelecki STRZELEC oraz Stowarzyszenie LEPSZE GRAJEWO.

Budynek nie był wykorzystywany szerzej przez społeczność lokalną. Wymagał również drobnych remontów oraz doposażenia.

Propozycje zgłoszone przez mieszkańców w trakcie konsultacji dot. przeznaczenia i zagospodarowania obiektu przy ul. Wojska Polskiego 61 b oraz zmian w zagospodarowaniu placu wokół budynku.

PROPOZYCJE DOT. BUDYNKU:

- Centrum funkcjonowania Organizacji Pozarządowych, udostępnione zainteresowanym organizacjom do bezpłatnego użytkowania w zamian za usługi animacyjne na rzecz mieszkańców. Centrum powinien zarządzać zespół przedstawicieli Organizacji (koordynacyjny) w oparciu o regulamin użytkowania ustalony wspólnie przez środowisko III sektora i władze Miasta,
- Centrum Dialogu Społecznego, miejsce spotkań mieszkańców i Organizacji, miejsce konsultacji społecznych, miejsce debat publicznych, miejsce spotkań organizacji, warsztatów/ edukacji społecznej, itp. form współpracy i aktywizacji,
- Organizacja, w jednym z pomieszczeń, stałej ekspozycji nagród zdobytych przez
- Mieszkańców Grajewa w ramach różnych sportowych i kulturalnych zawodów/ konkursów, itp., udostępnienie szerszej publiczności, a przez to upowszechnienie informacji o tym,
- Lokalizacja Punktu Informacji Turystycznej. Obecnie Punkt znajduje się w Muzeum Mleka, obiekcie znacznie oddalonym od Centrum Miasta i głównej drogi użytkowanej przez turystów,
- Izba wytrzeźwień,
- Lokalna spółdzielnia pracy, przed wszystkim z myślą o osobach z niepełnosprawnościami,
- Ogrzewalnia dla bezdomnych, obecnie zajmujących pustostany,
- Świetlica środowiskowa
- Zbrojownia - wykorzystanie kolekcji zabytkowych zbroi i broni palnych do celów muzealnych

PROPOZYCJE DOT. PARKU/ PLACU:

Park otaczający budynek wymaga „kosmetycznych” uzupełnień; m.in. dosadzeń drzew liściastych (preferowane lipy), ukwiecenia terenu, zainstalowania na drzewach od strony torów kolejowych karmników dla ptaków; zbudowania instalacji wodnych (m.in. fontanny)

Uzupełnienie małej infrastruktury na placu zabaw dla dzieci (np. zwiększenia liczby huśtawek, szczególnie tych dla starszych dzieci), dobudowania mini ścianki (kamienia) wspinaczkowego (jako przykład podano kamień wspinaczkowy na placu zabaw w Białymstoku, przy fontannach)

Wykorzystanie części placu (od strony torów) na zaprojektowanie ścieżek rowerowych dla najmłodszych (m.in. placyk manewrowy do nauki jazdy na rowerze ze znakami drogowymi);

Umożliwienie korzystania użytkownikom placu z sanitariatów w budynku (m.in. poprzez umożliwienie wejścia do toalet od strony placu, wprowadzenie wejścia przy wykorzystaniu automatycznego pobierania odpłatności)

Umożliwienia przedsiębiorcom uruchomienia letniej kawiarenki/ lodziarni na świeżym powietrzu:

Organizacja w parku- „Lata w mieście”/ Wyposażenie części placu w parasole, leżaki, itp. sprzęty zachęcające do spędzenia” czasu na trawie”, wspólnego piknikowania;

W czasie lata realizacja na placu oferty animacyjno- kulturalnej przez DK, Muzeum Mleka, Izbę Historyczną, czy organizacje pozarządowe (m.in. organizacja plaży, „zielonych półkolonii”, podestu / mini muszli z nagłośnieniem- dla występów pasjonatów, uzdolnionej młodzieży, „karaoke pod drzewem” itp.)

Sprawdzić w jakim stopniu kamera na budynku sprawdza się dla dozoru całego placu/ parku, ewentualnie instalacja kolejnej

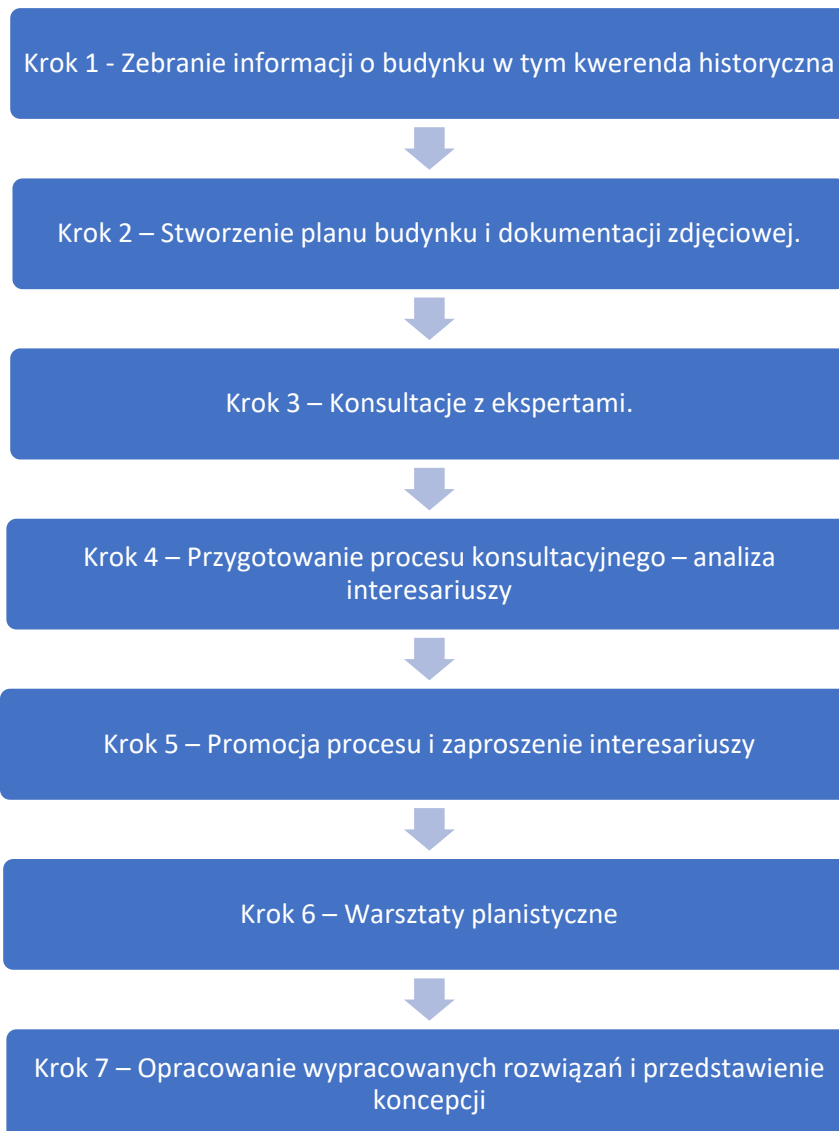
Zwiększenie bezpieczeństwa na placu poprzez ilości lamp.

Po zakończeniu konsultacji społecznych w budynku został przeprowadzony audyt dostępności w ramach którego budynek został poddany analizie pod kątem dostępności dla odbiorców o zróżnicowanych potrzebach.

Miasto zdecydowało się zlokalizować w budynku Centrum Organizacji Pozarządowych w Grajewie oraz ogłosić konkurs na prowadzenie Centrum Organizacji Pozarządowych. W wyniku otwartego konkursu Ofert już drugi rok zadanie to realizuje lokalna organizacja pozarządowa Towarzystwo Przyjaciół 9 Pułku Strzelców Konnych w Grajewie. W budynku odbywają się warsztaty, szkolenia oraz doradztwo dla organizacji pozarządowych, mają miejsce różnego typu spotkania i aktywności mieszkańców.

Przeprowadzone zostały także niezbędne dostosowania (wynikające z audytu dostępności) – połączono dwa pomieszczenia gospodarcze i stworzono toaletę dostosowaną do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, wymieniono drzwi wejściowe do budynku likwidując bariery architektoniczne (progi). Wykonano także kuchnię dostępną dla użytkowników oraz odświeżono pomieszczenia.

SPOŁECZNA KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA BUDYNKU KROK PO KROKU

Wykorzystanie metody jaką jest społeczna koncepcja zagospodarowania budynku/obiektu, choć pracochłonna i angażująca) ma wiele zalet, do których należą:

- atrakcyjna forma, która pozwala na zaangażowanie mieszkańców
- kompleksowe podejście z uwzględnieniem opinii ekspertów i mieszkańców
- możliwość uwzględnienia wielu punktów widzenia
- możliwość uwzględnienia wielu potrzeb i oczekiwań
- zaangażowanie wszystkich grup interesariuszy
- większa akceptacja społeczna dla zmian i inwestycji.